

**"ULKOPUOLINEN SIVUSTASEURAAJA
NÄKÖALAPAIKALLA" -
EROVANHEMPIEN HUOLTORIIDAT UUSIEN PUOLISOIDEN
NÄKÖKULMASTA**

Minna Peltoniemi
Maisteritutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Minna Peltoniemi	
Työn nimi Ulkopuolinen sivustaseuraaja näköalapaikalla - Erovanhempien huoltoriidat uusien puolisoiden näkökulmasta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Pro gradu -tutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 62+4
Ohjaaja Laura Tiitinen, YTT ja Aila-Leena Matthies, Sosiaalityön professori	
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella, miten erovanhempien huoltoriidat näyttäytyvät uusien puolisoiden näkökulmasta. Tavoitteena on tuoda esille, millaisia tilanteita huoltoriitoihin liittyy, millainen uuden puolison rooli on ja millaisena sosiaaliviranomaisten toiminta näyttäytyy. Uusperhe perhemuotona on tulkittu olevan tutkimusten mukaan erityispiirteinen, joten huoltoriidat siihen lisätynä, tuo siihen mukaansa erityisen mausteensa. Tutkielma on laadullinen ja sen teorettisena viitekehyksenä käytetään perhesysteemistä lähestymistapaa. Systeemiteorian kautta tarkastellaan uuden puolison roolia ja asemaa huoltoriitatilanteissa. Tämän lisäksi myös aiempi aiheeseen liittyvä tutkimus luo kontekstin tälle hyvin moninaiselle perhesysteemien kentälle, kun kyseessä on uusperhe. Tutkimuksen aineisto on kerätty kesäkuussa 2023 sosiaalisen median kautta jaetun Webropol- kyselylomakkeen avulla. Kyselylomakkeeseen saatiin yhteensä 104 vastausta. Aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tulokset osoittavat, että uudet puoliset kokevat olevansa ulkopuolisia, ja että heillä on hyvin vähän vaikutusmahdollisuuksia erovanhempien huoltoriitoihin liittyen. Toisaalta uudet puoliset kokevat, että heillä on paljon tietoa uusperheen arjesta ja että he haluavat olla osallisia sosiaaliviranomaisten kanssa työskennellessä. Tutkimukseni tunnistaa myös erilaisia uuden puolison rooleja uusperheeseen ja huoltoriitatilanteisiin liittyen sekä näkee systeemisen työotteen merkittävyyden. Tutkimuksen kautta ymmärrys koko uusperhesysteemiä kohtaan toivon mukaan lisääntyy. Tutkimustulokset auttavat hahmottamaan uuden puolison roolia ja myös osaltaan auttaa jäsentämään sen merkityksellisyyttä sosiaaliviranomaisten työskentelyssä.</p>	
Asiasanat huoltoriidat, uusperhe, uuden puolison rooli, sosiaaliviranomaiset, systeemiteoria	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1 Osasysteemien tasot.....	21
----------------------------------	----

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Vastaajien sukupuoli.....	31
TAULOKKO 2 Vuodet uusperheessä.....	32
TAULUKKO 3 Uusperheen jäsenten määrä.....	32

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI JA KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1 Huoltoriidat.....	6
2.2 Uusperhe – keskeiset käsitteet.....	8
2.2.1 Uusperhe- käsitteen määrittelystä.....	8
2.2.2 Uuden puolison rooli.....	10
2.3 Sosiaaliviranomaisten rooli huoltoriidoissa	13
3 PERHESYSTEEMINEN LÄHESTYMISTAPA TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ	17
3.1 Systemiteoria – eri lähestymistapoja.....	17
3.2 Perhesysteemi.....	19
3.2 Aiemmat tutkimukset	21
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	25
4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	25
4.2 Aineistonkeruumenetelmä.....	25
4.3 Aineiston analysointi	27
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	28
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
5.1 Vastaajien taustatiedot.....	31
5.2.1 Huoltoriitoihin liittyvät tilanteet uusien puolisoitten kuvaamana.....	33
5.2.2 Uusien puolisoitten ajatuksia ja tunteita liittyen huoltoriitoihin.....	37
5.3 Uusien puolisoitten monimuotoiset roolit	39
5.3 Sosiaaliviranomaisten toiminta uusien puolisoitten näkökulmasta	43
5.3.1 Sosiaaliviranomaisilta saatu tuki ja suhtautuminen uusien puolisoitten näkökulmasta	43
5.3.2 Kuinka huomioida uudet puolisoit – toiveet sosiaaliviranomaisille.....	48
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
LÄHTEET	55
LIITTEET	63

LIITE 1 Saatekirje kyselylomakkeeseen
LIITE 2 Kyselylomake

1 JOHDANTO

Sana "ero" on suuresti ajatuksia herättävä sana, joka koskettaa yhä laajempaa osaa meistä. Ero koskettaa niin vanhempia, lapsia kuin myös kaikkia niitä ihmisiä, jotka perheen ympärillä ovat eläneet. Usein on tavallista, että hyvän parisuhteen katsotaan tarkoittavan hyvää elämää, ja että hyvä parisuhde on kaiken perusta. On tyypillistä, että eroon liittyvissä keskusteluissa puhutaan paljon parisuhteesta ja sen päättymisestä. Kun ero tapahtuu lapsiperheessä, koskettaa se paljon laajempaa kokonaisuutta kuin vain itse parisuhdetta. (Castrén. 2012, 47.) Erojen ja uusien parisuhteiden myötä syntyy uusperheitä, jotka ovat tämän tutkimuksen tarkasteltu perhemuoto. Uusperhe yhdistää usein useamman perheen yhteen. Kyse on hyvin laajasta kontekstista, joka jo osaltaan antaa sille haastavia elementtejä.

Tilastokeskuksen (2021) mukaan lapsiperheistä 9 % oli uusperheitä. Vuoden 2021 lopussa uusperheitä oli 49 630. Uusperheiden määrä väheni 555 perheellä edellisestä vuodesta ja oli alle 50 000 ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2003. Uusperheissä oli keskimäärin 2,07 lasta eli hieman enemmän lapsia kuin lapsiperheissä yleensä. Uusperheiden lapsista 60 % oli äidin mukanaan tuomia, 11 % isän mukanaan tuomia ja 29 % uusperheen vanhempien yhteisiä lapsia.

Tämän pro gradu- tutkimuksen aihepiirinä on erovanhempien huoltoriidat uusien puolisoitten näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella uusien puolisoitten näkemyksiä ja kokemuksia huoltoriidan keskellä ja sitä, miten he ovat kokeneet huoltoriidan. Tarkoituksena on myös tutkia, millaisena uuden puolison rooli näyttää ja onko heillä vaikutusmahdollisuuksia erovanhempien huoltoriidoissa. Lisäksi tarkastelun alla on myös se, miten sosiaaliviranomaiset huomioivat uudet puoliset huoltoriidassa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten huoltoriidassa mukana oleva uusi puoliso huomioidaan.

Tutkimukseni aihe pohjautuu omassa työssä havaitusta tarpeesta. Kohtaan työssäni perhesosiaalityössä useasti huoltoriidoiksi tunnistettavia tilanteita, ja joiden selvittäminen on haastavaa. Huoltoriitaa selvitetään ennen kaikkea lasten ja vanhempien näkökulmasta, vaikka usein myös uudet puoliset ovat osallisina vanhempien huoltoriidoissa. Lisäksi toimin Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soiten toimeenpanosovittelijana, joten monimuotoiset huoltoriidat ovat tätäkin kautta oman mielenkiinnon kohteena. Toimeenpanosovittelijan tehtävänä on sovittaa tuomioistuimen lasten tapaamisopimukseen liittyvä päätös toimeenpantavaksi, jos sitä syystä tai toisesta ei ole noudatettu vanhempien toimesta. Motiivina tutkimukseni aiheelle on tunnistaa erilaisia kehittämisen tarpeita sekä auttaa ymmärtämään uuden puolison roolia paremmin. Tutkimuksellani haluan lisätä ymmärrystä huoltoriidan taustalla olevan uuden puolison rooliin sekä saada lisää työkaluja huoltoriitojen selvittämiseen ja niiden eri vaiheissa elävien perheiden tukemiseen. Kiinnostus

tutkimuksen aihetta kohtaan pohjautuu myös omaan kokemukseen avioerosta, joskin siitä puuttuu huoltoriidan elementti.

Nikupeterin ja Laitisen (2021, 25) mukaan yhteiskunnallisella tasolla huoltoriidan tutkiminen ja erityisesti niiden syiden selvittäminen on tärkeää. He nostavat esille, että huoltoriidat näkyvät usein yhtäaikaisesti yhteiskunnan sekä palvelu- että oikeusjärjestelmissä. Huoltoriitojen keskellä olevat ammattilaiset voivat tuntea itsensä keinottomiksi huoltoriitatilanteissa, koska huoltoriidat vaativat monenlaista asiantuntijuutta sekä yhteistyön eri muotoja. Erilaiset osaamistarpeet korostavat moniammatillisen työskentelyn tärkeyttä huoltoriitatapauksissa. Tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan myös tätä näkökulmaa eli sitä, kuinka sosiaaliviranomaiset huomioivat uudet puoliset vanhempien huoltoriidoissa.

Huoltoriitoihin liittyviä aiheita on tutkittu monesta eri näkökulmasta, mutta varsin vähän tai ei ollenkaan uusien puolisojen näkökulmasta. Oman työn kautta uudet puoliset ovat kuitenkin ajoittain suuressakin roolissa huoltoriitoja selvitettäessä. Olen huomannut, että usein pohdimme kysymyksiä, kuten miten uudet puoliset tulee kohdata sekä miten heidän osuuteensa tulee suhtautua huoltoriitatilanteissa. Uudet puoliset ovat kuitenkin osa uusperheen systeemiä sekä heidän roolinsa perheessä on keskeinen. Tämä tiedostaen onkin syytä pohtia, miten uudet puoliset voitaisiin huomioida huoltoriidoissa, huolimatta siitä, että heillä ei ole juridisia oikeuksia erovanhempien yhteisiin lapsiin. Tutkimuksen hypoteesiksi olen asettanut ajatuksen, ja jonka mukaan oma käsitykseni on, että uusia puolisoita ei huomioida riittävästi erovanhempien huoltajuuksissa.

Tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen muodostaa systeemiteoreettinen näkökulma, jonka kautta tarkastelen uusperhesysteemiä. Lisäksi hyödynnän tutkimuksen kannalta keskeisiä aikaisempia tutkimuksia liittyen huoltoriitoihin sekä uusperheisiin. Uusperheen perhesysteemi nähdään moniulotteisena muodostelmana, jonka jäsenenä uusi puoliso on. Huoltoriitatilanteet lisättyinä tähän haastavaankin perhemuotoon, nostaa se ristiriitojen mahdollisuutta koko systeemiin nähden. Tutkimuksen keskeisinä käsitteinä sekä siihen liittyvänä kontekstina olen määritellyt huoltoriidan, uusperheen sekä uuden puolison että sosiaaliviranomaisten toimintaa sekä rooleja.

Käsittelen tutkimukseni keskeiset käsitteet ja kontekstin sekä teoreettisen viitekehyksen luvuissa kaksi (2) ja kolme (3). Tutkimukseni keskeisinä käsitteinä ja kontekstina ovat huoltoriidat, uusperhe, uuden puolison rooli sekä sosiaaliviranomaisten rooli. Tämän jälkeen, luvussa neljä (4), esittelen tutkimuksen tavoitteen, tutkimuskysymykset, aineistonkeruumenetelmän, aineistonanalyysintavan sekä pohdin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Lopuksi luvussa viisi (5) esittelen tutkimukseni keskeiset tulokset tutkimuskysymyksiä mukailten, ja jonka jälkeen teen yhteenvetoa, johtopäätöksiä sekä pohdintaa saaduista tuloksista.

2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI JA KESKEISET KÄSITTEET

Seuraavissa kappaleissa esittelen tutkimukseni aiheeseen liittyvät keskeisimmät käsitteet. Käsitteiden määrittelyyn olen sisällyttänyt myös tutkimuksen kontekstiin liittyviä ammattillis-juridisia termejä, jotka ovat syytä myös huomioida tutkimusaiheen määrittelyyn kuuluvaksi ja aiheen ymmärryksen lisäämiseksi.

2.1 Huoltoriidat

Huoltoriita -käsitteenä on keskeisessä roolissa tutkimuksessani, joten sen määrittely yhtenä käsitteenä on perusteltua. Useinmiten huoltoriita-termiä käytetään nimityksenä, kun viitataan lapsen huoltoon-, tapaamiseen- tai elatukseen liittyvään oikeudenkäyntiin. Lisäksi termillä voidaan tarkoittaa myös erilaisia, konfliktoituneita erotilanteita, mutta riita-asia ei ole kuitenkaan edennyt oikeuteen saakka (Rautio, Vaitomaa & Korpipää. 2021, 10). Tässä tutkimuksessa ei eritellä tarkemmin, onko huoltoriita edennyt oikeuteen vai ei, ja tällöin huoltoriita -tilannetta käsitellään laajemmalla tasolla.

Huoltoriita-käsitettä on määritelty eri tavoin, eikä sille ole olemassa tarkkaa määritelmää. Kaivosoja ja Auvinen (2003, 12-15) mukaan huoltoriita voidaan määritellä eronneiden vanhempien monimutkaiseksi vuorovaikutussuhteiden kokonaisuudeksi, jonka luonne yleensä muuttuu riitaprosessin aikana. Huoltoriidassa aktivoituu useita eri alueita, esimerkiksi vanhempien valta, syyllisyys ja lasta koskeva huolenpito. Lisäksi huoltoriidalle on yleistä sen osapuolten erimielisyys. Erotilanteeseen liittyy usein myös epärointiä ja harkintaa sekä vanhemman että lasten kannalta. Oikeuskäytännössä ajatellaan eroavan henkilön kykenevän harkintaan ja valvomaan lasten parasta, vaikka erosta sopimista ei olla nähty rationaalisena päätöksentekona.

Myös Valkama ja Lasola (2009, 9) toteavat, että huoltoriita, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan oikeusriidan käsitteen määritelmänä ei ole täysin selvä tai yksiselitteinen. Hallinnollisessa mielessä sillä tarkoitetaan tuomioistuimessa vireille tullutta lapsen huoltoa ja tapaamista koskevaa riitaa, jossa osapuolet, yleensä lapsen vanhemmat, ovat erimielitä lapsen huollon ja tapaamisten järjestämisestä. Castren (2009, 145-146) tuo puolestaan esille huoltoriitojen etenemisen tuomioistuinten käsittelyyn, jolloin vanhemmat eivät kykene selviämään lasta koskevasta sopimisesta ongelmitta. Tällöin riitatilanteet muuttuvat konfliktiksi ja siitä seuraa yhä lisääntyntä riitelyä eri tuomioistuimissa, sekä vanhempien välisiä kärjistyneitä tilanteita liittyen muun muassa vahingontekoihin, kiusaamiseen ja vallankäyttöön.

Nielsenin (2017, 211, 227-228) mukaan eräs lähestymistapa huoltoriitaan on huoltoriitaan liittyvän konfliktin taso. Korkeana konfliktina voidaan nähdä vanhempien välinen riita lapsen huollosta, jota käsitellään tuomioistuimessa. Pienempänä konfliktina esiintyvät tapaukset, joissa on vanhempien välisiä ristiriitoja, mutta vanhemmat toteuttavat vanhemmuutta yhteistyössä ja huolto sovitaan ilman oikeudellisia toimia. Kuitenkin tässä lähestymistavassa on omat haasteensa, sillä toisinaan vanhemmat riitelevät vain saadakseen yksinhuoltajuuden ja he ikään kuin provosoivat konfliktia tästä johtuen. Lisäksi konfliktien taustalla voivat vaikuttaa esimerkiksi vanhemman mielenterveysongelmat, päihteet tai väkivalta, jotka vaikuttavat lapsen tilanteeseen enemmän. Nielsenin (emt.) mukaan huoltajuudesta päätettäessä olisikin keskeisintä pohtia vanhempien välisen konfliktin taso sekä huomioida tilanteen taustalla vaikuttavat asiat.

Auvinen (2006, 254) jakaa puolestaan huoltoriidat kolmeen perustyyppiin, joita ovat tasapeliriidat, psykososiaaliset riidat sekä patologiset tai patologisoituvat riidat. Tasapeliriitaa hän kuvaa käytävän tasavertaisten vanhempien kesken ja joiden huoltajuuskyky on tasavertainen. Psykososiaalisissa riidoissa molemmilla tai toisella vanhemmalla on erilaisia psykososiaalisia ongelmia, kuten esimerkiksi päihteiden väärinkäyttöä tai mielenterveydellisiä haasteita, jotka aiheuttavat huoltajana toimimiskyvyn alentumisen. Patologisissa tai patologistuvissa riidoissa on kyse pitkäaikaisista ja vaikeista vanhempien välisistä riidoista. Tällöin on tyypillistä, että vanhemmat ovat vahvasti kiinni omissa vaatimuksissaan tai asenteissaan.

Muukkonen ja Vaitomaa (2021, 15) kuvaavat huoltoriitaa pitkittyneeksi ja konfliktiseksi tilanteeksi. Heidän mukaansa näihin tilanteisiin liittyy yleisimmin iso joukko erilaisia toistuvia viranomaisprosesseja, joita ovat esimerkiksi perheasiainsovittelut, palvelut ja asiakkuudet perhesosiaalityössä, lastensuojelussa ja perheneuvolassa, toistuvat oikeusprosessit sekä poliisin rikostutkinnat.

Huoltoriitaan johtaneita syitä on myös monenlaisia. Muun muassa Cashmore ja Parkinson (2011, 192-200) ovat selvittäneet Australiassa toteutetussa tutkimuksessaan riitelevien vanhempien kautta syitä huoltoriidan synnylle. Suurimpana syynä huoltoriidoille ovat olleet huoli lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista. Lisäksi huoltoriitojen syynä ovat olleet uusi puoliso tai lapsen haluttomuus tavata toista vanhempaa. Cashmore ja Parkinson (emt.) tuovat esille myös tutkimukseen osallistuvien vanhempien kokemuksia siitä, etteivät viranomaiset ole puuttuneet riitoihin riittäväillä toimilla. Tämä seikka on huomioitava asia myös tämän tutkimuksen näkökulmasta.

Aaltosen (2015, 24-25) mukaan vuosittain noin 30 000 lasta kokee vanhempiensa eron. On tärkeää, että lapsen edun sekä hyvinvoinnin kannalta vanhemmat ymmärtävät toistensa merkityksen lapselle, toimivat yhteistyössä eron jälkeenkin sekä päättävät sovussa lapsen asioista. Lapsen kannalta itse eroa vahingollisempaa on vanhempien riitely ja varsinkin sen jatkuminen eron jälkeen.

Ihanteena on, että vanhemmat tekisivät lasta koskevat ratkaisut yhteisymmärryksessä ja järjestäisivät lapsen asiat ensisijaisesti keskinäisin sopimuksin myös eron yhteydessä, sillä vanhempien välisten ristiriitojen tiedetään olevan riskitekijä lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Tämä sovinnollisuuden ihanne näkyy myös lapsenhuoltolain yleisenä tavoitteena.

2.2 Uusperhe – keskeiset käsitteet

Tutkimukseni sijoittuu uusperhetutkimuksen kentälle. Seuraavassa määrittelen lyhyesti tutkimukseni kannalta uusperheeseen liittyvät keskeiset käsitteet; uusperhekäsitteen sekä uuden puolison rooli –käsitteen uusperheen systeemissä. Uusperheen ja uuden puolison roolin tarkastelu on tutkimuksen kannalta oleellista, sillä tässä tutkimuksessa vanhempien huoltoriitoja tarkastellaan nimenomaa uuden puolison näkökulmasta uusperheen kontekstissa.

2.2.1 Uusperhe- käsitteen määrittelystä

Perhemuotona uusperheeseen kuuluu virallisen määritelmän mukaan avio- tai avopuolisoiden lisäksi alle 18-vuotias lapsi tai lapsia toisen puolison aiemmasta liitosta (Tilastokeskus 2023; Rosenberg & Törmänen 2019, 23). Uusperheen muodostumiseen vaikuttavat eri perhetilanteisiin liittyvät seikat. Brobergin (2010, 20) mukaan on olemassa kolme eri tapaa, jolla uusperhe muodostuu; eron tai leskeyden kautta sekä tilanteesta, jossa lapsen vanhemmilla ei ole koskaan ollut parisuhdetta.

Tilastokeskuksen (2023) mukaan uusperheitä oli vuoden 2021 lopussa noin 9 prosenttia lapsiperheistä. Tässä uusperheiden luokittelussa on huomioitu ainoastaan eri sukupuolta olevien pariin perheet. Tilastokeskuksen tilasto ei myöskään sisällä niin sanottuja etäuusperheitä, jonka luona lapsi ei ole kirjoilla, mutta jossa lapsi kuitenkin viettää esimerkiksi puolet ajastaan, joka toinen viikonloppu tai loma-aikoina. Tämän perusteella on kuitenkin nähty, että uusperhe-elämä koskettaa yhä suurempaa osaa perheistä, kuin mitä tilastot näyttävät. Tämän arvion myös Castrén (2009, 12) tekee tutkimuksessaan.

Rosenberg ja Törmänen (2019) nostavat esille uusperheiden moninaiset ihmissuhdeverkostot. Uusperheistä puhuttaessa voidaan todeta, että varsinaista yksiselitteistä käsitettä uusperheeseen liittyvästä systeemistä ei ole. Uusperhe on kokonaisuudessaan hyvin monimuotoinen ja verkostoiltaan laajalle levittäytynyt kokonaisuus. Parhaimmillaan (ja pahimmillaan) uusperheeseen voidaan luetella kuuluvan kymmeniä ihmisiä ja useampia perheitä, jotka kaikki vaikuttavat toisiinsa.

Uusperhe sisältää useita eri muodostelmia. Sutisen (2005) mukaan kulttuurissamme ei ole olemassa valmista uusperhekehystä. Castren (2009b, 14-20)

toteaa, että entisen kahden aikuisen sijaan perheeseen vaikuttaa neljä aikuista, joka aiheuttaa ajoittain myös haasteita perhesuhteisiin. Rosenberg ja Törmänen (emt.) toteavat arkikielessä puhuttavan minun, sinun ja meidän lapsista sekä puoli- tai bonussuhteista. Uusperheeseen liittyviä eri käsitteitä on käytössä laajasti. Tässä tutkimuksessa keskiössä ovat uusperheen uudet puoliset, joita voidaan kutsua "isä- tai äitipuoleksi", "puolivanhemmaksi" tai kuten Huttunen (2001, 59–65) kuvaa "sosiaalisesti vanhemmaksi". Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan arjen jakamista lapsen kanssa ja yleensä se tarkoittaa yhteisen kodin jakamista. Ritala-Koskisen (2003, 126) mukaan pelkkä sosiaalinen vanhemmuus ei riitä perustaksi niin sanotulle oikealle, biologiselle vanhemmuudelle. Vaikka uusi aikuinen haluaisi ryhtyä lapsen vanhemmaksi ja toteuttaisi vanhemmuuden tehtävää, se ei takaa, että lapsi kokisi hänet vanhemmakseen.

Sutinen (2005, 42) kritisoi uusperheiden niputtamista pelkän perherakenteen perusteella. Hänen mukaansa uusperheiden elämään vaikuttaa laajasti erot perheiden sosiaaliseen ja taloudelliseen tilanteeseen ja asemaan liittyen, perhesuhteiden määrä, historia ja laatu, sukulaisten ja ystävien tarjoama tuki sekä uusperheiden suhteet lähiympäristöön. Sutisen mukaan uusperhettä tulisi lähestyä tutkimuksen kautta ilmiönä, johon vaikuttavat monet eri tekijät.

Lawrence Ganong ja Marilyn Coleman (2004, 27-32) ovat perehtyneet tutkimuksessaan uusperhesuhteisiin. Heidän mukaansa yhteiskunnalliset instituutiot sekä lait, jotka liittyvät perheisiin eivät tue uusperheellisten arkea, joka taas tekee uusperheessä elämisestä ajoittain haasteellista. Tähän haasteellisuuteen liittyy myös se, ettei uusperheen elämiselle ei ole tarjolla olemassa olevia normeja. Tavallisen ydinperheen rooleja ja siihen liittyvää vastuunjakoja ei voi sellaisenaan soveltaa uusperheiden tilanteeseen. Uusperheen elämiseen liitetään usein myös paljon stereotyyppisiä käsityksiä ja myyttejä, jotka ovat lähtöisin ydinperheideologiasta. Tämän ideologian mukaan perhe on yhteistyökykyinen ja harmoninen perheyksikkö, jonka muodostaa vanhemmat sekä heidän yhteiset lapset. Ganongin ja Colemanin (emt.) mukaan uusperhe nähdäänkin tässä suhteessa puutteellisena tai poikkeuksellisenä, sillä ydinperhe yhdistetään moraaliin ja luonnollisuuteen. Jo pelkästään perheenjäsenten kutsuminen "puolikkaiksi" yhdistää perheen olevan jotain vailla tai siitä puuttuu jotakin. Lisäksi esimerkiksi äiti-, isä- tai lapsipuolet nähdään negatiivisemmassa valossa kuin ydinperheen vastaavat. Tähän liittyen onkin alettu puhumaan enemmänkin "bonuksista" eikä "puolikkaista", mutta edelleen oikean termin muodostuksessa ei ole päästy yhteisymmärrykseen uusperheellisten keskuudessa.

Anna-Maija Castren (2009) on puolestaan tutkinut laajalti uusperheiden dynamiikkaa. Castren (emt., 141, 146) kuvaa uusperheiden olevan ikään kuin lainsuojattomia, sillä perheoikeudessa määritellyt arvot eivät suojaa tai anna tunnustusta uusperheille. Perheoikeus pyrkii pitämään lapsen perheen kasassa laajalla

yksimielisyydellä, joka taas on uusperheiden kannalta ongelmallista. Laki vaalii useimmiten lapsen perhettä ja tämä on siis ristiriidassa uusperheissä tavoitellun yhtenäiseen perhekokonaisuuteen nähden. Castren (emt.) toteaa, että ristiriitaa syntyy erityisesti siitä, että uusperheen on tuettava pitämään yhteys muualla asuvaan biologiseen vanhempaan kuin myös kyettävä luomaan uusi, ”meidän perhe”. Tästä syystä uusperheelliset kokevatkin hankalaksi yhdistää elämisen uusperheessä ja perhe-elämän hallinnan. Myös Jaakkola ja Sänntti (2000, 2) nostavat lainsäädännön haasteelliseksi ja toteavat, että perheen tarkempi määrittely kohdistaisi erilaiset toimenpiteet kaikkiin perhemuotoihin tarkoitetulla tavalla. Perheoikeus käsittelee perhettä ydinperhemallin mukaisesti, jonka kautta niin sanotut poikkeavat perheet ja niiden sääntely on haastavaa.

Uusperhe- käsitteen määrittely on siis hyvin monimuotoista ja sen ihmissuhdeverkostot ovat häilyviä. Tämä on tutkimukseni kannalta hyvä tiedostaa, sillä uusperheen määrittelyyn liittyy tietynlaista hajanaisuutta ja epäselvyyttäkin. Tutkimukseni pureutuu käsitteen määrittelyyn kautta myös tähän epäselvyyteen ja nostaa esille sen moniuloittuvuutta sekä auttaa ymmärtämään sitä.

2.2.2 Uuden puolison rooli

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella erovanhempien huoltoriitoja uusien puolisoitten näkökulmasta. Tutkimuksen kannalta on perusteltua määritellä lyhyesti rooli- käsitettä sekä tuoda esille uuden puolison roolin määrittelyä perhesysteemissä.

Sulkunen (1987) tarkastelee roolin määritelmää taustatieteenään sosiologia. Sulkusen (emt; 142) mukaan ihminen on eri rooleissa työssä, harrastuksissa tai kotona, ja tämän vuoksi nämä eri ympäristöt antavat rooleille eri merkityksiä. Ihmisille asetetut erilaiset roolit voivat olla ympäristön muokkaamia odotuksia, oikeuksia tai velvollisuuksia. Käsitettä käytetään varsin monissa yhteyksissä ja sillä voidaan kuvata esimerkiksi ryhmien välisiä suhteita, vuorovaikutusta, yksilön käyttäytymistä tai minäkäsitystä. Rooli on yleensä käyttäytymistä jossakin tilanteessa, joka on tyypillistä joko yhdelle tai useammalle henkilölle.

Tuomiranta (2002) puolestaan määrittelee roolin sosiaalipsykologian kautta. Näen sen olevan tutkimukseni kannalta keskeisin taustateoria, jossa määritellään sekä kuvataan perheen erilaisia rooleja. Tuomiranta (emt; 39) toteaa, että sosiaalipsykologisen näkemyksen mukaan rooli on luonteeltaan sosiaalinen, joka näyttäytyy yksilön ja yhteisön välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalipsykologisen näkökulman mukaan se kuvaa myös erilaistumista ryhmän jäsenten käyttäytymisessä sekä lisäksi myös suhdetta muihin ihmisiin. Tätä määritelmää käytetään paljon esimerkiksi identiteetin sekä työnjaon tutkimisessa. Sosiaalipsykologinen määrittely roolista sopii perheen roolien määrittelyyn, koska perheen jäsenille on muovautunut tietynlaisia rooleja ja nämä roolit ovat toistensa kanssa vuorovaikutuksessa.

Myös Helkama ym. (2015) ovat määritelleet roolia sosiaalipsykologian kautta. Heidän mukaan rooli voidaan määrittellä jonkin asemaan liittyvien odotusten kokonaisuudeksi. Roolijaon kautta ryhmän sisäiset tehtävät määräytyvät perustuen joko työnjakoon tai sosiaaliseen asemaan. Tähän määrittelyyn liittyen perheen roolijako määräytyy sukupuolen ja sukupolven välisinä roolijakoina lasten ja vanhempien välillä.

Castrén (2009, 155) on kuvannut niin ikään tutkimuksessaan perheen rooleja taustatieteenään sosiologia. Hänen mukaansa perheet sisältävät erilaisia perheenjäsenten kesken havaittavia ja tunnistettavia rooleja, oli kyse sitten ydinperheestä tai uusperheestä. Erilaiset perheroolit muodostuvat erilaisissa rooleissa toimivien yksilöiden välisten tilanteiden kautta. Roolien määrittely on uusperheessä yleisempää kuin ydinperheessä.

Raittila ja Sutinen (2008, 25-29) puolestaan toteavat, että uusperheen roolit ovat sosiaalisia rakenteita ja niiden oppiminen on sopeutumista yhteiseen elämään. Roolin malliin mukautuminen tuo myös ulkopuolelta tietynlaisia odotuksia ja jopa taakkaa. Rooliin vaikuttaa, eivät vain perheen sisäiset rooliodotukset, vaan myös ulkopuolelta tulevat rooliodotukset. Uusperheen sisäisissä rooleissa on omat moninaiset ulottuvuutensa ja myös haasteensa. Hämmennystä voivat aiheuttaa esimerkiksi eriävät käsitykset uusien perheen jäsenten asemasta sekä roolien epäselvyys. Uusperheen uusi puoliso on usein epävarma häneen kohdistuneista odotuksista. Varsinkin uusperheen alkutaipaleelle tämä on tyypillistä, mutta joka ajan myötä muuttuu kuitenkin selkeämmäksi.

Broberg (2010, 58) on kuvannut uusperhetutkimuksessaan isä- tai äitipuolen roolien erityisyyttä. Lisäksi hän on todennut sen, kuinka isä- ja äitipuolen rooli on parisuhteesta riippuvainen ja on sitä kautta merkityksellinen uusperheen toimivuuden kannalta. Coleman ja Ganong (1990) toteavat niin ikään äiti- ja isäpuolten roolien olevan uusperheessä erityinen, ja jonka asema on riippuvainen parisuhteesta. He kuvaavat parisuhteen olevan uusperheen lähtökohta, joskin merkityksellisimmäksi he nostavat isä- ja äitipuolen ja lapsen välisten roolien suhteen. Coleman ja Ganong (1997, 113-117) ovat lisäksi vertailleet uuden puolison roolia miehen ja naisen näkökulmasta. He toteavat, että miehellä isäpuolena on helpompi sopeutua uusperheeseen kuin naisella äitipuolena. Miehet ovat yleensä vähemmän mukana perheen arjen toiminnoissa ja tätä kautta he pystyvät olemaan enemmän mahdollisten konfliktien ulkopuolella. Toisaalta he näkevät uusperheessä isäpuolen roolin olevan epämääräisempi kuin äitipuolen. Isäpuolet usein myös jättäytyvät taustalle eivätkä vaadi itselleen isän roolia. Sukupuolten väliset erot on siis syytä myös tunnistaa.

Raittila ja Sutinen (emt., 30-31) näkevät uuden puolison roolin olevan samalla perheeseen kuuluva, mutta myös ulkopuolinen, ja tämän myötä roolin nähdään olevan myös erittäin haasteellinen. Myös Castrén (2010, 8) toteaa tutkimuksensa

kautta uusperheen vanhemmuuden roolien vaihtelevan suuresti. Toisaalta on olemassa uusia puolisoita, jotka jakavat laajasti sosiaalista ja kasvatuksellista vastuuta puolison lapsista ja toisaalta taas sellaisia, jotka eivät halua ottaa vastuuta puolison lapsiin nähden.

Berger ja Luckmann (1989, 73-76) taas katsovat erilaisten roolien muodostuvan oman ja muiden ihmisten välisen toiminnan mukaan. Heidän mukaansa roolit edustavat myös institutionaalista järjestystä, johon vaikuttavat vuorovaikutus roolien välillä sekä lisäksi erilaiset lait ja normit. Myös perhe sisältää institutionalisoituneita rooleja, kuten esimerkiksi isänä tai äitinä toimimisen. Rooleihin sisältyy kollektiivista, perhearvoihin ja normeihin liittyvää tietoa siitä, miten roolissa tulee ajatella, tuntea ja toimia. Biologisen vanhemman rooli on ensisijaisesti yleisesti tunnustettu perheinstituution rooli, kun taas uuden puolison toimimista vanhempana ei arvosteta tai tunnusteta yhtä paljon. Berger ja Luckmann (emt.) toteavat myös, että uuden puolison rooliin ei sisälly vakiintunutta tietoa, jonka kautta voisi rakentaa oikeanlaisia, "oikeaoppisia" malleja.

Helkama ym. (2015) nostavat esille erilaiset roolikonfliktit liittyen äitipuolen rooliin uusperheessä. Nuo roolikonfliktit voivat liittyä roolin sisäiseen konfliktiin ja odotuksiin yhteiskunnallisten odotusten ja sen roolin suhteen, millaisen äitipuoli haluaa oman roolinsa olevan. Lisäksi Helkama ym. mainitsevat roolien välisen konfliktin, jonka mukaan äitipuolella voi olla uusperheessä sekä biologisen että sosiaalisen äitipuolen rooli. Hän voi täten olla siis ikään kuin roolien välissä. Lisäksi roolikonflikti voi syntyä, jos äitipuoli ei halua ottaa minkäänlaista roolia itselleen uusperheen sisällä, vaan haluaa toimia vain toisena aikuisena eli uutena puolisona. Fine (1995, 19-34) huomioi niin ikään uusperheen vanhempien roolien epäselvyyden. Hän kuvaa epäselvyyteen vaikuttavan esimerkiksi uusvanhemman sukupuoli, biologisen vanhemman aktiivisuus, asuinpaikka, uusperheen rakenne ja yhdessä olon aika.

Raittila ja Sutinen (2008, 36-37) tuovat esille niin kutsutun perhekehyyksen, jonka kautta uusperheiden aikuiset yleensä katsovat perheiden asioita. Perheen perustana on parisuhde ja perheenjäseninä ovat mahdollisesti sekä molempien että yhteiset lapset. On tavallista, että kummallakaan aikuisella ei ole tarvetta ryhtyä äidiksi tai isäksi bonuslapsilleen, vaikka käytännössä he toteuttavat ikään kuin biologiselle vanhemmalle kuuluvia tehtäviä perheen arjessa. Konflikteja aiheuttaa perhekehyyksen ulkopuolella asuva biologinen vanhempi, joka voi jättää huomioimatta uusperheen perhesiteet ja korostaa täten biologisen vanhemman ensisijaisuutta. Tällöin uuden puolison rooli yhtenä aikuisena saatetaan ohittaa ja asioista sovitaan vain biologisten vanhempien kesken. Näiden tilanteiden johdosta biologinen vanhempi voi tuntea painetta toimia entisen ja nykyisen puolison välillä. Usein uudet puoliset kokevatkin biologisen kehyyksen olevan perhekehystä vahvempi, eivätkä halua lähteä murtamaan sitä.

Uuden puolison käsitteen määrittelyyn on syytä lisätä vielä myös juridinen näkökulma. Uudella puolisollla on mahdollisuus tulla lapsipuolensa juridiseksi vanhemmaksi tällä hetkellä adoption kautta. Uusperheadoptiot ovat kuitenkin harvinaisia (Huttunen 2001, 61). Gottberg (1997, 177–179) puolestaan uskoo, että uusperheen kohdalla huoltajamääräyksiä voidaan harkita tilanteessa, jossa biologisen vanhemman uusi puoliso joutuu vastaamaan lapsesta paljon yksin. Tällöin lapsen näkökulmasta voi olla tarkoituksenmukaista, että vanhemman puoliso voi tarvittaessa riidattomasti käyttää huoltajan oikeuksia myös ulkopuolisiin nähden ilman biologisen vanhemman myötävaikutusta. Muun muassa Fine (1994, 201) on esittänyt, että uusperheellisillä tulisi olla mahdollisuus määritellä juridisesti keskinäiset suhteensa. Finen (emt.) mukaan uuden puolison laillisten oikeuksien ja velvollisuuksien määrittely suhteessa lapsipuoleen voisi vahvistaa uuden puolison sekä lapsipuolen keskinäistä sitoutumista ja uuden liiton vakautta ja vähentää uuden puolison roolin ristiriitaisuutta.

Näen edellä kuvatuissa rooli-käsitteen määrittelyissä ja sen soveltuvuudesta uuden puolison roolin osittain ristiriitaisena. Uuden puolison rooliin liittyy paljon epämääräisyyttä ja se jopa vaihtuu uusperheen kehityksen mukaisesti. Määrittely hakee mielestäni edelleen paikkaa ja se tekee myös uuden puolison roolista vaikean hahmottaa, ja tämä aiheuttaa uusia haasteita. Toisaalta uuden puolison rooli on helppo istuttaa edellä kuvattuihin määrittelyihin, sillä sinänsä rooli on olla yksi uusperheen jäsenistä. Tämän tutkimuksen kannalta on kuitenkin hyvä tiedostaa määrittelyn olevan edelleen varsin hajanainen, johon vaikuttaa uusperheen taustat sekä se, missä vaiheessa uusperhe on sen muodostuksessa ja kehityksessä menossa.

2.3 Sosiaaliviranomaisten rooli huoltoriidoissa

Tutkimukseni yhtenä teemana on tarkastella, millaisia kokemuksia uusilla puolisoilla on siitä, kuinka sosiaaliviranomaiset huomioivat uudet puoliset erovanhempien huoltoriitatilanteissa. Tästä syystä on perusteltua määritellä niitä sosiaaliviranomaisia, jotka ovat huoltoriitoja käsittelemässä, millainen heidän roolinsa huoltoriidoissa on, sekä mitkä ovat ne toimintaympäristöt, joissa huoltoriitoja käsitellään. Erilaiset sosiaaliviranomaiset tulevat huoltoriitoihin mukaan yleensä siinä vaiheessa, kun tilanne on kärjistynyt siten, että vanhempien huoltoriidan kautta lapsen kasvu ja kehitys on vaarantunut. Tutkimuksessani sosiaaliviranomaiset kattavat eri ammattilaiset kuten sosiaalityöntekijät sekä perheoikeudellisten palveluiden työntekijät kuten lastenvalvojat.

Huitulan (2018, 14) mukaan ainoastaan tuomioistuimella on varsinaista päätösvaltaa huolto- ja tapaamisasioissa. Sosiaaliviranomaisten rooli on vastaanottaa käräjäoikeudelta tehtäviä asian käsittelyn tueksi. Sosiaaliviranomaiset toimivat tällöin selvityksen tekijän roolissa, joka kerää tuomioistuimen päätöksen tueksi pyynnön mukaista tietoa perheen tilanteesta. Hyppänen (2013, 11) toteaa, että julkista valtaa huolto- ja tapaamisasioissa edustaa tuomioistuinlaitos sekä eri sosiaaliviranomaiset. Erotilanteessa sosiaaliviranomaisilla on itsenäinen toimivalta niin kauan kuin vanhemmat ovat halukkaita neuvottelemaan lapsen liittyvistä asioista sovussa eikä asia etene tuomioistuimeen saakka.

Immonen (2021, 94) tuo puolestaan esille, että noin puolessa käräjäoikeuteen tulevista huoltoriitatapauksissa käräjäoikeus pyytää sosiaaliviranomaisilta selvitystä lapsen elinolosuhteista, jota kutsutaan myös olosuhdeselvitykseksi. Olosuhdeselvityksen tarkoituksena on selvittää lapsen mielipide ja saada lapsen ääni kuuluviin. Immonen (emt.) toteaa kuitenkin, että lapsen mielipiteen selvittäminen ei ole yksinkertaista ja ongelmallista. Lapsi kokee usein lojaliteettiristiriitaa vanhempiaan kohtaan sekä lisäksi taustalla voi olla jo useampi lapsen kuuleminen, joka voi saattaa sen merkityksen jopa kyseenalaiseksi. Olosuhdeselvityksen taustalla on myös Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983), jonka 16 §:n mukaan huolto- ja tapaamisasiaa käsiteltäessä tulee tarvittaessa hankkia selvitys lapsen asuinpaikan oleskelukunnan sosiaalitoimelta. Tolonen & Linnanmäki (2020, 264) muistuttavat, että sosiaaliviranomainen ei voi päättää lapsen huollosta. Sen roolina on toimia asiantuntijana, selvittäjänä sekä sovittelijana.

Sosiaaliviranomaisen tehtäviä huoltoriidoissa on vaikea määritellä ja joskus ne voivat olla hankala myös hahmottaa. Taskinen (2001, 45–46) on esitellyt teoksessaan sosiaaliviranomaisten rooleja liittyen perheiden erotilanteisiin. Taskisen mukaan tavoitteeksi on asetettu lapsen aseman turvaaminen, vanhemmuuden jatkuminen, tasapuolisuuden, riittävän hyvän vanhemmuuden, oikeusturvan sekä tunteiden huomioon ottamisen. Sosiaaliviranomaisten tehtävät ja roolit perustuvat eri säädöksiin ja niillä kaikilla on omanlaiset tavoitteet sekä tehtävänsä. Taskinen (emt.) sekä Kankainen (2000, 391-394) korostavat, että sosiaaliviranomaisista lastenvalvojien tehtävänä on perheasioiden sovittelu esimerkiksi perheneuvolassa, lapsen huolto- ja tapaamissopimuksen vahvistaminen sekä täytäntöönpanosovittelu. Viranomaisen tehtävänä on myös antaa vanhemmille tukea ja ohjausta siitä, kuinka erotilanteissa voi menetellä ja mitä heidän tulee huomioida, jotta he voivat yhdessä löytää ja sopia lapsen kannalta parhaimman ratkaisun. Ero- ja huoltoriitatilanteisiin liittyvään selvitystyöhön kuuluu myös osaltaan myös sosiaalityöntekijän lain mukainen velvoite ottaa kantaa, tukea ja valvoa perheiden tilanteita, jos tilanteet äityvät haastaviksi (Pösö. 2010, 325).

Huoltoriitojen ollessa erityisen haastavia, saattaa lapsi, joka on huoltoriidan keskellä, tarvita lastensuojelullisia toimenpiteitä. Rautio, Vaitomaa ja Korpipää (2021,

16) nostavat esille myös lastensuojelullista näkökulmaa. He kuvaavat Helsingin kaupungin tilastoja vuodelta 2019-2020, jonka mukaan Helsingissä tehtiin vuonna 2019 syyskuun loppuun mennessä 130 lastensuojeluilmoitusta, joihin liittyivät huolto- ja tapaamisriidat. Vuoden 2020 aikana niitä tehtiin yhteensä 277. He myös mainitsevat, että tilastointi on haastavaa, sillä tehty lastensuojeluilmoitus ei aina kohdistu huolto- ja tapaamisriitoihin. Lastensuojelun asiakkuus on huomattavan paljon yleisempää erityisesti pitkittyneissä huoltajuuskiistoissa, joissa vanhempien on vaikea päästä sovintoratkaisuun (Valkama & Lasola. 2008, 26).

Mattila-Aalto, Bergman-Pyykkönen, Haavisto ja Karvinen-Niinikoski (2012) ovat analysoineet eronneiden vanhempien ja palvelujärjestelmää edustavien ammattilaisten välisessä vuorovaikutuksessa näkyviä prosesseja. He kuvaavat tekemässään analyysissä, että vanhemmat ovat usein epätietoisia siitä, mistä kaikista heidän pitäisi sopia. Myös viranomaiset nähdään tärkeässä roolissa: vanhemmat ajattelevat, että viranomaiset kertovat, mikä on paras ratkaisu heidän tilanteessaan ja mikä on parasta lapselle. Viranomaiset taas usein vastuuttavat vanhempia tekemään omat ratkaisunsa. Viranomaisia myös kuunnellaan tarkkaan, mikä voi olla omiaan lisäämään vanhempien välistä riitelyä. Mattila-Aalto ym. (emt. 228-239) toteavatkin analyysinsä lopputulemana, että palvelujärjestelmässä tulisi kehittää etenkin varhaisia eropalveluita. Palvelujärjestelmässämme ei ole riittävästi resursseja vanhempien haastaviin erotilanteisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin riidat eivät ole kehittyneet vielä haastaviksi. On syytä nostaa esille vielä tutkimukseen osallistuvien ammattilaisten kommentointi liittyen siihen, kenelle eroriitoihin liittyvä selvittely kuuluu. Tutkimuksessa haastatellut ammattilaiset toivat esille, että riitainen ero ei oikein kuulu kenellekään. Haastateltavat kokivat, että useimmiten odotetaan, että lastensuojelu on se taho, joka tutkii tilanteen lopulta perinpohjaisesti.

Inkilä ja Paavilainen (2013) ovat tutkineet etäisien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä huoltoriitoihin liittyen. Tutkijoiden näkemyksen mukaan sosiaalitoimelle on annettu laajasti tehtäviä ja ne vaikuttavat monimutkaiselta. Tähän vaikuttaa myös se, että useat eri paikkakunnat toteuttavat näitä osoitettuja tehtäviä eri instituutioissa. Tutkimuksessa myös kohteena olleet etäisät ovat kokeneet eropalvelut hajanaisina (emt. 160). Jevne (2017) puolestaan on tutkinut vanhempien kokemuksia sosiaalihuollon toimista huoltoriitoihin liittyen. Jevne (2017, 1-2; 8-9) kuvaa huoltoriitojen olevan lastensuojelun ja oikeuden harmaata aluetta, jonka käsittelyyn vaikuttaa myös se, miten ammattilainen suhtautuu huoltoriitaan. Jevnen tutkimus osoittaa, että perheiden suhtautumiseen lastensuojelutyötä kohtaan vaikuttaa se, miten huoltoriidan nähdään asettuvan lastensuojelun palveluihin. Lisäksi tutkimuksesta nousee esille tarve pohtia erotyön kehittämistä lastensuojelun ja nimenomaa lapsen edun toteutumisen näkökulmasta.

Sekä Yliruka, Vartio, Pasanen ja Petrelius (2018) että Thomas (2002) tuovat esille huoltoriitojen parissa työskentelevien ammattilaisten usein tuntevan

neuvottomuuden ja keinottomuuden tunteita. Työntekijöiden kannalta selvitystyö on usein myös monimutkaista ja kuormittavaa, lisäksi perheiden voimakkaat tunnereaktiot ja niiden vastaanottaminen ovat emotionaalisesti raskasta. Tilanteen kuormittavuutta lisää myös se, että myös ammattilaisten kesken asiasta voi olla eri näkemyksiä. Sosiaalityöntekijä katsoo tilannetta lapsen edun kautta, mutta se voi olla myös ristiriidassa lapsen itsensä, vanhempien ja muiden tilanteissa mukana olevien näkemyksen kanssa. Tämä tekee työskentelystä monitahoisen ja haastavan, ja tästä syystä huoltoriidoissa on harvoin löydettävissä kaikkia osapuolia tyydyttävää ratkaisua. (Yliruka ym. 2018, 19-20; Thomas. 2002, 85).

Antikainen (2007, 169–172) on esittänyt väitöskirjassaan huolto- ja tapaamisasioiden koulutuksen lisäämistä sosiaalityöntekijöille. Hän toteaa, että nyt käytössä olevat sopimuskäytännöt eivät lisää ja tue eromassa olevien vanhempien yhteisymmärrystä ja onkin tarpeellista tarkastella uudelleen sosiaalityön ammatillisia metodeja. Antikainen jatkaa kuitenkin edelleen, että huolto- ja tapaamisriidat ovat aina yksilöllisiä, eikä kaikkiin päde samat ohjeet. Antikainen myös kritisoi resurssien puutetta, jolloin perheiden tilanteisiin ei voida perehtyä riittävän hyvin. Tämä on omiaan vähentämään asiantuntijuuden syntymistä.

Tämän tutkimuksen kannalta sosiaaliviranomaisten rooli erilaisissa huoltoriitatilanteissa näyttyy sen tehtävien mukaan toisaalta selkeältä, mutta myös haastavalta hahmottaa. Huoltoriitoihin ei ole valmiita ratkaisuja, ja se on siinä mukana olevien eri osapuolten kannalta kuormittavaa. Käsitteen määrittely auttaa kuitenkin ymmärtämään sosiaaliviranomaisten monitahoista roolia, jonka kautta heihin kohdistuu myös paineita ratkaista huoltoriitoja.

3 PERHESYSTEEMINEN LÄHESTYMISTAPA TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ

Tämän tutkimuksen aineiston tulkinnan taustalla on systeemiteoreettinen malli ja perhesysteemin näkökulma uusperheeseen. Systeemiteoreettisen ajattelun kautta tutkimuksessa pyritään ymmärtämään uusperheen suhdeverkostoa sekä näkemään eri suhteiden olevan yhteydessä toisiinsa. Systeemiteoreettisen ajattelun valossa näen olevan perusteltua, että se soveltuu tutkimukseni teoreettiseksi viitekehyyksi, sillä se tukee ja auttaa selittämään niitä monimutkaisia rakenteita, joita liittyy uusperheiden eri suhteiden muodostumiseen. Lisäksi se tekee näkyväksi myös tässä tutkimuksessa keskiössä olevan uuden puolison roolia. Tutkimukseni tarkoituksena on huomioida, kuinka perhesysteemi kokonaisuudessaan vaikuttaa huoltoriitatilanteissa olevaan uuteen puolisoon ja hänen rooliinsa siinä. Seuraavissa kappaleissa jäsenän systeemiteorian keskeisiä periaatteita tarkastelen sosiaalityössä keskeisimmin käytettyjä systeemiteorioita ja jonka jälkeen kuvaan perhesysteemiä uusperhe-kontekstissa. Lopuksi esittelen tutkimukseni kannalta oleellisia aikaisempia tutkimuksia, jotka osaltaan myös muodostavat tutkimukseni teoreettisen perustan.

3.1 Systeemiteoria - eri lähestymistapoja

Systeemiteoria on vakiinnuttanut asemansa perhetutkimuksen viitekehyyksenä. Systeemiteorian yleinen malli tarkastelee ihmistä ja ympäristöä kokonaisvaltaisena systeeminä, jonka kaikki osat vaikuttavat kaikkeen. Systeemiteorian mukaan ympäristö nähdään laajana kokonaisuutena, johon vaikuttaa sosiaalinen, fyysinen, historiallinen, emotionaalinen sekä fyysinen ympäristö. Elinympäristön nähdään olevan osa ihmistä, joka toimii vuorovaikutuksessa ympäristöön nähden. Peruslähtökohtana on kokonaisvaltaisuus sekä kokonaisuuksien hahmottaminen ja huomioiminen. Keskeisintä on järjestelmien ja eri yhteyksien välinen vuorovaikutus ja suhteet, jossa yksilöt toimivat (Kilpeläinen 2009, 70; Rönkkö & Rytönen 2010, 90).

Systeemiteorian alkulähteet johtavat biologian, matematiikan sekä psykologian aloihin, jossa on pohdittu ja haluttu ymmärtää yksittäisten toimintojen vaikutukset laajempiin sosiaalisiin ja biologisiin järjestelmiin ja systeemeihin. Jatkumoa tähän teoriaan tuli 1950-luvulla perheterapian kehittyessä. Tällöin monet alat, kuten sosiaalityö ja psykiatria ottivat systeemiteorian käyttöönsä. Tällöin yksilöpohjaisia hoitomalleja haluttiin kehittää enemmän systeemiseen näkökulmaan kohti. 1970-luvulla alettiin oivaltaa, että ihmisten haasteet eivät ole vain ihmisen sisäisiä vaan

ihmisten keskinäisiä haasteita. Tällöin syntyi systeeminen ajattelu, joka kohdisti mielenkiinnon ja huomion ihmisten välisiin vuorovaikutustapoihin sekä suhteisiin (Rönttö & Rytönen. 2010, 91-92).

Sosiaalityössä yksi yleisimmin käytetyistä systeemiteorioista on psykologi Urie Bronfenbrennerin 1970-luvulla kehittämä ekologinen systeemiteorianmalli. Teoria on noussut esille erityisesti kehityspsykologian tieteenalan kautta. Bronfenbrennerin pohdinnoissa on korostunut yksilön ja ympäristön välinen yhteys. Bronfenbrennerin systeemiteorian mukaan ihmistä ei voida nähdä irrallaan ympäristöstään ja että on tärkeää huomioida, miten ihmiset kokevat ja havainnoivat ympäristöään. Ihmiset toimivat Bronfenbrennerin mukaan aktiivisena toimijana erilaisissa sosiaalisissa osasysteemeissä, joita hän on tarkastellut mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemikäsitteiden kautta. Näiden osasysteemien on tarkoitus ilmentää vuorovaikutussuhteiden kehiä. Bronfenbrennerin ekologisen teorian mukaan ihmisen omalla käytöksellä on vaikutusta ympäristöön, ja jossa ympäristö ja ihmisen sosiaalinen verkosto vaikuttaa siihen, miten ihminen kasvaa ja kehittyy. (Bronfenbrenner 1994, 38; Bronfenbrenner 1981a; Bronfenbrenner 1981b).

Haluan nostaa esille myös Suomessa yleisesti tunnistetun lastensuojelun systeemisen toimintamallin, joka pohjautuu niin sanottuun Hackneyn malliin. Hackneyn malli perustuu kokonaisvaltaiseen systeemiseen ajatteluun, perheterapeuttiseen lähestymistapaan, ja jossa keskeistä on myös asiakkaiden osallisuus sekä kohtaaminen. Mallissa systeemisyys määrittyy ihmiselämän näkökulmaksi, jossa näkyvät eri tekijöiden tai toimijoiden välinen vuorovaikutus. Sen mukaan systeemissä elävät vaikuttavat muihin toimijoihin, sillä ne ovat yhteydessä toisiinsa moniulotteisten kytkösten kautta. Systeemisessä toimintamallissa on oleellista, että systeemissä mukana toimivat tunnistavat oman toimintansa vaikutukset systeemiin (Aaltio ja Isokuortti. 2019b, 11-12). Hackneyn mallin systeeminen ajattelu soveltuu siltä osin myös uusperheen hahmottamiseen ja sen kokonaisvaltaiseen eri verkostojen hahmottamiseen, joka tässä tutkimuksessa on erityisen tarkastelun kohteena.

Systeemiteorioita käsitellessä on syytä nostaa esille myös systeemiteoreetikko sekä yhteiskuntasosiologi Niklas Luhmann ja hänen teoriansa yhteiskunnallisista järjestelmistä. Luhmann on pyrkinyt rakentamaan ekologista kommunikaatioteoriaa, jonka keskiössä on kommunikaation käsite, joka kuvaa erityisesti makrotasonyhteiskuntajärjestelmää. Luhmannin ekologisessa kommunikaatioteoriassa yhteiskunta nähdään järjestelmänä, joka koostuu systeemeistä, jossa on myös useita suljettuja, mutta myös rakenteeltaan avoimia osasysteemejä. Luhmannin mukaan muun muassa tiede, uskonto ja talous ovat osasysteemejä, jotka ovat syntyneet kommunikaation tuloksena. Yksilöiden roolin nähdään hahmoittavan systeemejä, mutta jotka eivät voi kuitenkaan vaikuttaa toiminnallaan systeemiin. Luhmann

ajattelee, että osajärjestelmien tarkoituksena on vähentää yhteiskunnan kompleksisuutta (Jalava & Kangas 2013, 8-9; 40-42).

Systemiteorioihin perehtyneitä tutkijoita on lukuisia. Muun muassa Johathan Wilson (2009, 21) on esittänyt, että kaikki ihmiset kuuluvat johonkin suurempaan systeemiin, kuten perheisiin, yhteisöihin tai työryhmiin. Ihmistä ei voida nähdä vain erillisenä yksilönä. Wilsonin (emt.) mukaan ihmiset kuuluvat vielä suurempiin systeemeihin, kuten kaupunkeihin ja sitä kautta entistä laajempaan yhteiskuntaan. Yhteisöt ovat yhteen kiinnittyneitä psyykkisiä ja fyysisiä kokonaisuuksia, jotka koostuvat esimerkiksi ajatuksista, havainnoista ja muistoista. Nämä kaikki ovat jatkuvasti vuorovaikutuksellisesti yhteydessä toisiinsa. Ihmisten yhteyden ja elämän systemisen luonteen ideat näkyvät selvimmin juuri yhteisön tasolla. Havainnointi ja asioiden ja ilmiöiden tarkastelu tuottavat tietoa, jolla pyritään muokkaamaan ja muuttamaan järjestelmiä. Kilpeläinen (2009, 70-71) puolestaan nostaa esille systemiteoreettiseen ajatteluun liittyvän kriittisen näkökulman. Hän näkee, että systeminen ajattelu voidaan ajatella olevan osaltaan monimutkaista ja monitahoista, sillä se huomio samaan aikaan useita eri tekijöitä, joka osaltaan voi siis olla haastavaakin.

Edellä mainitut systemiteoreettiset näkökulmat ovat siis tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen perusta. Systemiteoreettinen ajatus mahdollistaa näkökulman, jossa yksilö nähdään osana systeemiä, joka on muiden systemien kanssa vuorovaikutuksessa. Systemiteorian kautta saadaan siis laajempi näkökulma myös uusperheen haasteisiin sekä kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen ihmisestä osana hänen ympäristöään, joka koostuu erilaisista systeemeistä.

3.2 Perhesysteemi

Tutkimuksen kannalta on syytä kuvata myös perhe systemisen ajattelutavan mukaisesti. Perhe nähdään systemisen ajattelutavan mukaan olevan oma vuorovaikutusjärjestelmänsä, ja jonka jokaisen perheenjäsenen muutos aiheuttaa muutoksen muissa osissa kokonaisperhesysteemiä (Saarnio 2004, 241). Rönkkö ja Rytkösen (2010, 92-108) mukaan perhe on systeemi, jossa perheenjäsenet ovat sitoutuneita toisiinsa. Perheen nähdään olevan kokonaisuus, jossa perheenjäsenet ovat eri tavoin vuorovaikutuksessa toisiinsa ja tätä kautta vaikuttavat perheen eli systemin kokonaisuuteen. Perhesysteemissä perhettä pidetään toiminnallisena kokonaisuutena, joka muodostuu perheenjäsenten keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä perheen, että sitä ympäröivän yhteisön välisestä vuorovaikutuskokonaisuudesta.

Systemiteoreettisen lähestymistavan mukaan perheellä on rajat, jotka voivat olla avoimia, suljettuja tai sattumanvaraisia. Perhesysteemiin tulee jatkuvasti erilaisia

muutoksia, joko ulkoisesti tai vastaavasti myös systeemin sisällä. Perhesysteemin sisällä perheen eri yksilöt ovat vuorovaikutuksessa sekä vastavuoroisia keskenään (Friedman, Bowden & Jones. 2003, 70–71).

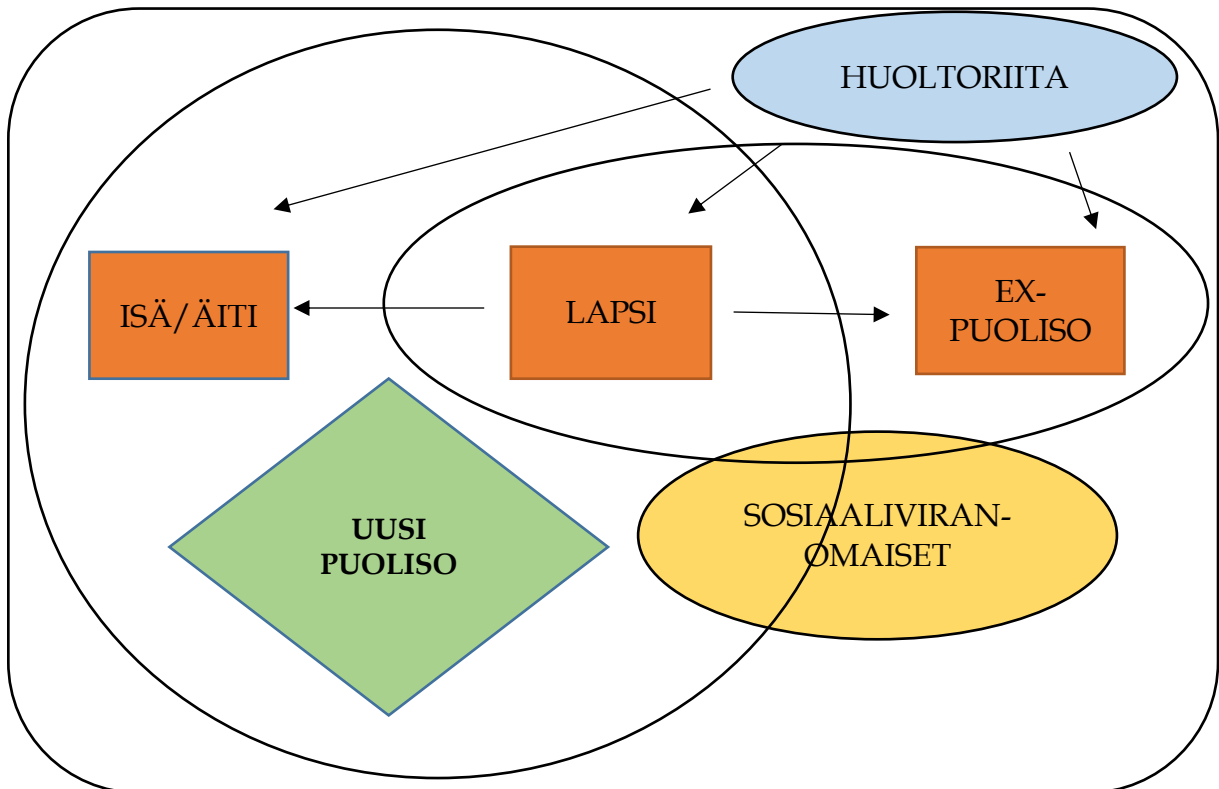
Friedemanin, Mouchin & Raceyn (2002, 327) sekä Aaltosen (2008) mukaan systeemit ja niiden alasysteemit ovat osa kokonaisuutta ja ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Perhe on avoin systeemi, joihin tulee mahdollisia muutoksia ja joihin se sopeutuu. Muutoksen keskellä systeemi joutuu taistella, jotta se saavuttaisi yhdenmukaisen tilan suhteessa systeemiin sekä sisällä että ympäristön kanssa. Systeemiteoria osoittaa, miten systeemin eri osat vaikuttavat kokonaisvaltaisesti eri osiinsa. Kun tutkimukseni yhtenä tarkastelukohteena ovat huoltoriidat yhdistetään tähän ajattelutapaan, on sillä merkitystä koko (uus)perhesysteemiin. Kysymys on siis laajemmasta sosiaalisesta kokonaisuudesta, jonka osana perhe on. Perhe on siis paljon muutakin kuin perheenjäsentensä summa, ja täten tämä teoria auttaa hahmottamaan myös uusperhesysteemiä tutkimuksen muodossa.

Brobergin (2010, 23-34) mukaan uusperheitä muodostettaessa joudutaan miettimään uudet roolit, joten systeemiteoreettista ajattelua voidaan soveltaa myös suhteiden muodostumiseen uusperheessä. Uusperheissä on alusta alkaen mukana jo useita alasysteemejä. Uusperheen alkuvaiheen selkeä päätehtävä on isä- tai äitipuolen integroituminen perhesysteemiin. Alussa isä- tai äitipuoli on ulkopuolinen biologisessa alasysteemissä, jonka jäsenet jakavat yhteisen historian. Biologiseen alasysteemiin kuuluu yleensä jollakin tasolla myös entinen puoliso. Yhden alasysteemin vuorovaikutus vaikuttaa sekä suoraan että epäsuorasti muihin uusperheen alasysteemeihin.

Perhekokonaisuus sisältää useita perheenjäsenistä muodostuneita alasysteemejä ja suhdeverkostoja. Useat systeemeihin perehtyneet teoretikot katsovat perheen koostuvan osasysteemeistä, jotka muodostuvat perheenjäsenten tehtävien perusteella, ja joita ovat esimerkiksi puolison, isän, äidin, vanhempien tai sisarusten osasysteemit. Perhesysteemi on jotakin enemmän kuin alasysteemiensä summa. Tässä kokonaisuudessa kaikki vaikuttaa kaikkeen, eikä siis perhettä tai sen yksittäisten jäsenten toimintaa ja heidän hyvinvointiaan tai haasteitaan voida tulkita irrallaan tästä kokonaisuudesta. Myös tämä tukee uuden puolison roolin oleellisuutta tarkastellessa koko perhesysteemiä, sillä myös uusperhe on alati kehittyvä ja muuntuva systeemi ja kaikki sen jäsenet ovat tässä muutoksessa mukana (Broberg. 2010, 23-34).

Seuraavassa kuviossa (Kuvio 1) havainnollistan systeemisen mallin mukaisesti perheen eri osasysteemien sekä systeemisyyden vaikutuksia toisiinsa. Vanhempien välinen huoltoriita vaikuttaa koko perhesysteemiin, jossa ovat mukana heidän lisäksi lapsi ja uusi puoliso. Uusperheen osa-systeemin muodostavat isä/äiti, lapsi ja uusi puoliso. Lisäksi yhden osa-systeemin muodostaa myös lapsi ja ex-puoliso. Kuviossa uusi puoliso kuvataan uusperheen jäsenenä, mutta kuitenkin hieman irrallaan. Tutkimukseni keskittyy tähän, eli siihen, mikä on uuden puolison

rooli ja kokemukset huoltoriidoissa. Lisäksi kuvioon on lisätty myös sosiaaliviranomaiset yhtenä osa-systeeminä havainnollistamaan heidän rooliaan systeemissä, sekä myös tämän tutkimuksen kannalta oleellisena osana. Perhesysteemiin vaikuttavat toki myös muut ihmiset (esim. uusperheen vanhempien yhteiset lapset) ja muut yhteisöt, mutta kuvioon olen rajannut tutkimukseni kannalta keskeisimmät tekijät.

KUVIO 1. Osa-systeemien tasot huoltoriidoissa uusperheen näkökulmasta systemiteoreettista ajattelutapaa mukaillen.

3.2 Aiemmat tutkimukset

Tutkielmani perusta tulee aiemmista tutkimuksista sekä alaan liittyvästä kirjallisuudesta. Suomalaisia, aiempia tutkimuksia, liittyen erovanhempien huoltoriitoihin uusien puolisoitten näkökulmasta, ei ole tämän pro gradun tekijän selvitysten mukaan tehty. Tämän vuoksi pro gradun aihe on huoltoriita- sekä uusperhetutkimuksen piirissä perusteltua.

Sekä suomessa että ulkomailla huoltoriitoja on tutkittu eroavien vanhempien sekä erityisesti lasten ja äitien näkökulmasta. Lisäksi huoltoriita -aihetta on tutkittu myös sosiaalihuollon roolin kautta. Uusperhetutkimuksia on myös saatavilla. Seuraavassa kuvaan tutkielmani kannalta relevantteja, aiemmin tehtyjä tutkimuksia liittyen uusperheeseen, erotilanteisiin sekä asiantuntijuuteen.

Päivi Sutinen (2005) on tutkinut isä- ja äitipuolen rooleja uusperhe kontekstissa kasvatustieteenalan väitöskirjassaan *"Vanhempana ja aikuisena uusperheessä"*. Hän on lähestynyt uusperhettä ilmiönä arkipäivän vanhemmuudesta käsin ja lisäksi hänen tarkoituksenaan on ollut, oman väitöskirjansa kautta, täydentää aikaisempien tutkimusten luomaa kuvaa uusperheistä. Sutinen käsittelee laajasti muun muassa uusperheen käsitettä sekä uusperheen vanhempien rooleja. Hänen tarkoituksenaan on ollut saada selville, kuinka isä- ja äitipuolet puhuvat omasta asemastaan ja olemisestaan uusperheessä, lähestyen ilmiötä diskurssianalyysin avulla. Tarkastelun kohteena ovat olleet erityisesti haastattelujen ja puhetapojen kautta esiin nousseet erilaiset toimija-asetat liittyen uusperheen vanhempien roolien kontrolliodotuksiin sekä vaikutusmahdollisuuksiin. Tutkimustulosten yhteenvetona Sutinen on todennut, että uusperheen isä- ja äitipuolena on haastavaa toimia, sillä heidän roolinsa on vaikea hallita, koska sen varsinaista tehtävää ei tiedetä tai se on vaikea määrittää. Arki näyttäytyy alati muuttuvana ja ennalta arvaamattomana. Sutinen nostaa esille myös haastateltavien puheista esiinnousseet termit *"biologinen kehys"* ja *"perhekehys"* ja kuinka ne yhdistyvät *"uusperhekehukseksi"*.

Mari Broberg (2010) on puolestaan tarkastellut niin ikään kasvatustieteenalan väitöskirjassaan *"Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi"* erityisesti uusperheen lasten hyvinvointia sekä perheen sisäisiä ja ulkoisia voimavaroja. Uusperheen ihmissuhdeverkostoja hän on tarkastellut erityisesti äitien näkökulmasta. Erityisenä kiinnostuksen kohteena tutkimukselle on ollut se, miten uusperheen ihmissuhdeverkoston, niin sisäisen kuin ulkoisen, toimivuus kytkeytyy lapsen hyvinvointiin. Brobergin tutkimuksessa uusperheitä on tarkasteltu systeemiteoreettisen ajattelun viitekehyksessä. Brobergin tuo keskeisenä tutkimustuloksena esille uusperheen lapsien voivan hyvin, jos perheen sisäiset vuorovaikutussuhteet ovat kunnossa sekä yhteistyö lasten biologisen vanhemmat kanssa sujuu hyvin. Selkeimmät haasteet liittyivät uusperheen muodostukseen ja ihmissuhdeverkostoon. Myös uusperheenä eletyn elämän kestolla on merkitystä; ensivaiheessa keskeisintä on arjen sujuvuus, kun taas myöhemmässä vaiheessa keskeisintä on ulkopuoliset tekijät, sisältäen muun muassa suhteet etävanhempaan. (mt. 203-205)

Mari Antikainen (2007) on kuvannut tutkimuksensa sijoittuvan sosiaalityön käytännöntutkimuksen alalle. Hän on tarkastellut sosiaalityön asiantuntijadiskurssia liittyen lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalveluihin väitöstutkimuksessaan *"Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa"*.

Antikainen (2007, 13) on tuonut esille, että vaikka sosiaalitoimen tehtävänä on vanhempien sopimuksen vahvistaminen ja jota laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee, tehtävää ei ole erikseen ohjeistettu. Tästä syystä myös käytännöt sopimusten teossa vaihtelevat. Antikainen myös huomauttaa, että usein sosiaalityöntekijät joutuvat toimimaan myös ilman eroauttamisen koulutusta.

Maija Auvisen (2006) oikeustieteiden alan väitöskirja *"Huoltoriidat tuomioistuimissa: sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana"* puolestaan kuvaa huoltoriitojentuomioistuinkäsittelyä sekä sosiaalitoimen asiantuntijaroolia niissä. Auvinen toteaa huoltoriitojen jakautuvat kolmeen erilaiseen tyyppiin; psykososiaaliset riidat, tasapeliriidat sekä patologiset riidat. Auvinen toteaa tutkimustuloksissaan, että sosiaalitoimen tehtävä huoltoriitojen selvittäjänä on haastava ja monin tavoin ongelmallinen sekä niistä tehtävien selvitysten taso vaihtelee.

Hannele Forsbergin & Aino Ritala-Koskisen (2021) tieteellinen artikkeli *"Sosiaalityö oikeuden yhteistyökumppanina huoltoriidoissa: Tuomareiden näkökulma olosuhdeselvitystyöhön"* puolestaan selvittää käräjäoikeuden tuomareiden näkemyksiä sosiaalityön asiantuntijuudesta sekä ammatillisesta yhteistyöstä. Oikeustieteiden ala pohjautuva tutkimus osoittaa, että sosiaalityöntekijät asemoituvat lapsen tilanteesta saadun tiedon kokoajaksi sekä välittämisen asiantuntijaksi, toimien samalla tuomareiden avustajina. Yhteistyötä kuvataan formaaliksi, monialaiseksi yhteistyöksi sekä asiantuntijatiedon vaihtoon perustuvaksi.

Minna Murtorinne-Lahtinen (2011) on psykologian- ja sosiaalityöntieteiden ala pohjautuvassa väitöskirjassaan *"Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä"* puolestaan tarkastellut uusperheen kehittymistä äitipuolen näkökulmasta. Väitöskirja on tärkeä tämän tutkimuksen näkökulmaan liittyen, sillä se tarkastelee uusperhettä uusparin toisen osapuolen (äitipuolen) kokemuksen kautta. Murtorinne-Lahtinen (2011, 194-195) nostaa esille äitipuolen roolin haasteellisuuden uusperheessä, mutta myös sen kompleksista suhdetta puolison lasten biologiseen äitiin. Murtorinne-Lahtinen tuo esille muun muassa uusperheen roolien jakamisen tärkeyden sekä vertaistuen merkittävyyden selviytyä haasteellisista tilanteista uusperheiden monimuotoisten tilanteiden selvittämiseen.

Kansainvälisiä tutkimuksia liittyen uusperhetutkimukseen ovat tehneet erityisesti Lawrence Ganong, Mark Fine sekä Marilyn Coleman. Heistä Ganong ja Coleman (2004) ovat tehneet muun muassa laajan läpileikkauksen uusperhetutkimuksiin ja todenneet, että uusperheisiin liittyvää tutkimusta on edelleen lisättävä, sillä uusperhe- perhemuotona tulee edelleen kasvamaan eikä sitä voida tarkastella perinteisen ydinperhemallin mukaisesti. Kari Jevne (2017) on puolestaan tutkinut norjalaisen palvelujärjestelmän kontekstissa lastensuojelua ja erityisesti vanhempien kokemuksia siitä. Jevnen tutkimus kuvaa myös epävarmuutta siitä, kenelle vastuu huoltoriitatilanteista kuuluu, ja mikä on sosiaaliviranomaisten rooli.

Anna-Maija Castrén (2009) on tutkinut laajasti sosiologian kautta muun muassa perheen vanhempien eron jälkeistä elämää ja sen vaikutusta eron eri osapuolten elämään. Castrénin teosten ja tutkimusten aiheena ovat olleet ero-, etä- ja uusperheiden eron jälkeiset ihmissuhteet. Hän on tuonut esiin erilaisia muuttuvia perhemuotoja sekä niihin liittyviä verkostoja. Castrénin teos (2009) *"Onko perhettä eron jälkeen?"* perustuu hänen tutkimukseen, jossa pääosissa ovat olleet eron kokeneet miehet ja naiset sekä heidän eron jälkeiset sosiaaliset verkostot. Castrén puhuu vahvasti erilaisten perheiden normaaliudesta ja kyseenalaistaa perinteisen ydinperheen tilanteen.

Edellä mainitut tutkimukset antavat laajalti suuntaa tämän tutkimuksen keskeisille tuloksille. Aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty monipuolisesti ja niitä on saatavilla tämän tutkimuksen aihealueeseen liittyen monesta eri näkökulmasta. Edellä esitetyissä tutkimuksissa näkyvät erilaiset uusperheen ihmissuhdeverkostot kuin myös sosiaaliviranomaisten rooli sekä yhteistyö, eli ne keskeiset käsitteet ja kontekstit, joita tämä tutkimus erityisesti käsittelee. Aiemmat tutkimukset luovat kuvaa uusperheen vanhempien rooleista, jotka kuvaantuvat haastaviksi ja moniulotteisiksi. Sosiaalityön rooli liittyen huoltoriitojen selvitystyöhön näyttää aiempien tutkimusten valossa olevan keskeinen. Erityisesti yhteistyö sekä eroperheiden että erilaisten yhteistyötahojen kanssa näkyy niin ikään tutkimuksissa. Edelleen kuitenkin sosiaalityön ja eri viranomaisten rooli jää kuitenkin osittain epämääräiseksi ajatuksella "kuka tekee ja mitä tekee?". Omalla tutkimuksellani pyrin tuomaan uutta tietoa uusperhetutkimuksen kontekstiin, joissa elementteinä on uuden puolison rooli sekä erovanhempien huoltoriidat.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtäväni on tutkia uusien puolisoitten näkökulmia liittyen erovanhempien huoltoriita-tilanteisiin. Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella uusien puolisoitten näkemyksiä ja kokemuksia huoltoriitoihin liittyen ja sitä, miten he ovat kokeneet huoltoriidan sekä millaisia tilanteita huoltoriitaan on liittynyt. Tarkoituksena on myös tutkia, millaisena uuden puolison rooli näyttäytyy ja miten he näkevät omat vaikutusmahdollisuutensa erovanhempien huoltoriidoissa. Lisäksi tarkoituksena on tarkastella miten sosiaaliviranomaiset huomioivat uudet puoliset huoltoriidassa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten koko uusperhe huomioidaan sekä auttaa tunnistamaan kehittämisen tarpeita sekä ymmärtämään uuden puolison roolia paremmin.

Olen jakanut tutkimustehtäväni kolmeen pääkysymykseen. Ensimmäinen käsittelee huoltoriitoja uuden puolison näkökulmasta ja toinen sitä, millaisia rooleja uusilla puolisoilla on huoltoriidoissa. Kolmas kysymys koskee uusien puolisoitten kokemuksia siitä, miten sosiaaliviranomaiset huomioivat uudet puoliset huoltoriitojen keskellä. Kerätyistä aineistoista etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1. Millaisia tilanteita ja kokemuksia huoltoriitaan on liittynyt uuden puolison näkökulmasta?*
- 2. Millaisia rooleja uudella puolisoilla on huoltoriidan keskellä?*
- 3. Miten uudet puoliset ovat kokeneet sosiaaliviranomaisten toiminnan huoltoriitatilanteissa, miten uudet puoliset ovat tulleet huomioiduksi ja millaisia toiveita uusilla puolisoilla on sosiaaliviranomaisia kohtaan?*

4.2 Aineistonkeruumenetelmä

Tutkimukseni sijoittuu laadulliseen tutkimusperinteeseen. Juutin & Puusan (2020, 9) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkija on kiinnostunut ilmiön ymmärtämisestä ja kuvaamisesta sanojen avulla. Käsiteltävää ilmiötä tarkastellaan tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää erilaisia tutkimusmenetelmiä, joiden avulla ilmiötä

lähestytään ja pyritään saamaan vastaus tutkimuskysymyksiin. Tutkimusmenetelmällä tarkoitetaan tapoja, joilla aineisto hankitaan ja analysoidaan.

Tuomi ja Sarajärvi (2012, 72-74) mukaan laadullisissa tutkimuksissa yleisimpiin aineistonkeruumenetelmiin kuuluvat kyselyt, havainnointi, haastattelut sekä dokumentteihin perustuvat tiedot. Näihin lukeutuvat kyselyt ja haastattelut ovat järkeviä sekä yksinkertaisia tutkimusmuotoja, sillä kun halutaan selvittää ihmisen ajattelua tai toimintaa, on selkeintä kysyä heiltä suoraan. Kyselyn ja haastattelun ero on todettavissa tiedon keräämisen tavassa. Kyselyssä vastaajat täyttävät laaditun kyselylomakkeen täysin itsenäisesti tai valvotusti. Haastattelussa taas vastaajat käyvät haastattelijan kanssa keskustelua. Toisaalta taas kyselylomake on joustamattomampi, sillä itsenäisesti vastatessa lomakkeessa tutkijan ei ole mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä tai oikaista mahdollista väärinkäsityksiä. Lisäksi kyselyyn vastaaminen vaatii vastaajalta myös hyvää kirjoitus- ja lukutaitoa.

Tutkimukseni aineiston keräsin kyselylomakkeella (LIITE 2), jossa on sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten hyöty on, että ne antavat vastaajille mahdollisuuden kertoa, mitä he ovat todellisuudessa asiasta mieltä, ja ne myös sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin. Avoimet kysymykset on suunniteltu hankkimaan enemmän tietoa kuin esimerkiksi monivalintakysymykset. Mielestäni avoimet kysymykset antavat tutkimukseni kannalta spesifimpää tietoa tutkittavasta ilmiöstä sekä luo myös laajemman kuvan, ja antaa siten monipuolisempaa tutkimustietoa aiheesta. Vastausten liitteeksi pyysin vastaajilta taustatiedoista sukupuoli, uusperheen jäsenten määrä ja kauanko vastaaja on elänyt uusperheessä (TAULUKKO 1, 2 ja 3). Tässä vaiheessa voidaan kuitenkin jo todeta, että taustatietojen merkitys oli kuitenkin vähäinen tutkimuksen tuloksiin nähden ja tulenkin esittämään ne tutkimustulosten yhteydessä lyhyesti taulukkojen muodossa.

Kohdensin tutkimukseni erovanhempien huoltoriitoja kokeneisiin uusiin puolisoihin. Kyselylomakkeen tarkoituksena oli saada vastaajat kertomaan aiheeseen liittyvistä asioista, jotka he olivat kokeneet merkityksellisiksi. Kyselylomakkeen laadinnassa käytin apuna asettamiani tutkimuskysymyksiä. Esitestäutin laaditun kyselylomakkeen yhteensä kahdelle henkilölle. Kyselylomakkeen saadessa lopullisen muotonsa, olin yhteydessä sosiaalisen median "Uusperhe" Facebook-ryhmän ylläpitäjään, jonka suostumuksella sain luvan jakaa kyselyäni kyseisessä ryhmässä. Päädyin ryhmään, sillä olin nähnyt aiemmin ryhmässä avauksia liittyen uusperheissä tapahtuviin huoltoriitatilanteisiin. Tämän lisäksi olin yhteydessä Ensi- ja turvakoti ry:n yhteyshenkilöön, jonka kautta pyysin kyselylomakkeen levitystä heidän eri foorumeissaan.

Lopullisen kyselylomakkeen laadinnassa käytin Webropol-kyselylomaketta. Lähetin valmiin kyselylomakkeen Ensi- ja turvakoti ry:lle, jonka kautta kysely jaettiin yhteyshenkilön kautta "Apua eroon" -Facebook ryhmään. Itse jaoin kyselylomakkeen "Uusperhe" Facebook-ryhmään. Lisäksi kyselylomaketta jaettiin ryhmien ylläpitäjien

kautta seuraaviin Facebook-ryhmiin: "Miessakit ry", "Vieraannuttamisen uhrin ja omaiset" ja "Bonusäidit". Kyselylomakkeen lisäksi laadin saatekirjeen (LIITE 1).

Aineistonkeruun toteutin kesäkuun 2023 alussa noin kolmen viikon ajan. Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 104 vastaajaa. Vastauksia tuli tasaisesti koko lomakkeen aukiolon aikana. Kyselylomake osoittautui mielestäni selkeäksi aineistonkeruutavaksi ja kysymykset olivat vastausten perusteella oikein laadittuja ja helposti ymmärrettäviä. Vastausten suuri määrä auttoi minua myös saamaan aineistosta laajan kuvan. Erityisesti avovastausten laajuus on ollut tutkimuksen onnistumisen kannalta merkittävää.

Vastaajien määrä vaihteli kysymyksittäin vaihteluvälillä 103-104. Suurin osa vastaajista vastasi avokysymyksiin, joita oli viisi (5) kappaletta. Vaihteluväli vastauksissa oli 101-102 vastausta. Avokysymyksiin vastattiin vaihtelevan pituisesti. Toiset vastaajat vastasivat lyhyesti muutamalla sanalla, kun taas toiset kertoivat tilanteestaan hyvin yksityiskohtaisesti kirjoittaen pitkiä vastauksia. Huomion arvoista oli myös se, että vastaajista suurinosa oli naisia, sillä miehiä vastaajista oli ainoastaan kaksi. Oman näkemykseni mukaan syynä voi olla se, että naiset saattavat olla aktiivisempia kuvaamaan kokemuksiaan ja pyrkivät tuomaan epäkohtia selkeämmin esille.

4.3 Aineiston analysointi

Tutkimukseni aineiston analyysissä olen käyttänyt yleisimmin laadullisessa tutkimuksessa käytettävää perusmenetelmää, sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin kautta laadullisia tutkimuksia voidaan analysoida monipuolisesti ja sen avulla on mahdollista käyttää erilaisia analyysimenetelmiä. Sisällönanalyysin avulla on tarkoitus kuvata saadun aineiston sisältöä sanallisesti ja pyrkiä tiivistämään se loogiseksi kokonaisuudeksi, kuitenkin kadottamatta aineiston sisältämää oleellista informaatiota (Tuomi & Sarajärvi. 2012, 91, 108). Krippendorffin (2013, 18) mukaan laadullisen aineistoanalyysin tavoitteena on tarkoitus saada aikaan teoreettisesti kestävä tulkinta, joka on johdettavissa ja yhdistettävissä aiheesta tehtyyn aiempaan tutkimukseen. Sisällönanalyysi on tutkimusmenetelmä, jonka avulla voidaan muodostaa toistettavia ja valideja päätelmiä teksteistä tai muusta aineistosta. Usein puhutaan myös sisällön erittelystä sisällönanalyysin synonyyminä.

Eskola ja Suoranta (1998, 21-23) erottavat kaksi tapaa laatia sisältöä kuvaava luokitus, jotka ovat aineistolähtöinen ja teoriasta operationalisoitu lähestymistapa. Kvalitatiivisessa sisällön analyysissä tavoitteena on saavuttaa systemaattinen ja kattava kuvaus aineistosta. Olen analysoinut aineiston laadullisella, aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa aineistoa analysoidaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Laadullisessa sisällönanalyysissä valitaan tietty näkökulma, jolla aineistoa tutkitaan.

Aineistosta erotetaan ne asiat, joita tutkitaan ja tehdään luokittelu, teemoittelu tai tyypittely. Tämän pohjalta kirjoitetaan yhteenveto saaduista tuloksista. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 103–104, 117).

Tein aineiston analyysia lukemalla saadut vastaukset kysymyskohtaisesti useaan kertaan läpi. Tämän jälkeen hahmottelin saaduista vastauksista samankaltaisuuksia teemoitellen niitä eri aihealueittain. Vastuksista alkoi hahmottua selkeitä teemoja, jotka merkitsin värien avulla eri teemojen alle lukeutuvia vastauksia. Nostin aineistosta ryhmittymiä, jotka vastasivat tutkimukseni tutkimuskysymyksiin. Muodostin näistä ryhmittymistä väliotsikot. Tein osuuden aineistolähtöisenä analyysinä, eli saadut vastaukset ohjasivat analyysin etenemistä. Lisäksi peilasin tutkimuksessa aikaisemmin esiteltyä systeemiteoriaa sekä aiempia tutkimuksia vastauksiin, sekä etsin niistä yhteneväisyyksiä (mm. Tuomi & Sarajärvi 2012, 109–110).

Tulosten esittely pohjautuu aineiston analysointivaiheessa tutkimuskysymysten ympärille rakennettuihin teemoihin, jotka näkyvät otsikoinnissa. Tutkimusaineistoa käsittelin keskeisiin käsitteisiin ja teoreettiseen viitekehykseen nojaten. Käytin tutkimuksen tuloksissa suoria lainauksia, sitaatteja, suoraan annetuista vastauksista, sillä koin ne tilanteita hyvin kuvaaviksi. Osasta sitaateista korjasin oikeinkirjoitusvirheitä luettavuuden parantamiseksi. Osittain sitaateista poistin teemaan kuulumatonta tekstiä ja tällöin merkitsin sen hakasulkeilla ja kolmella pisteellä [...]. Lisäksi olen täsmentänyt sulkeilla ( ) kohteena olevaa asiaa. Kaikki vastaajat on numeroitu ja esitetty sitaattien lopussa (Vastaaja nro xx).

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Aaltio ja Puusa (2020, 177–179) kuvaavat sitä, kuinka laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden perustana on tutkimusprosessin avaaminen ja tulosten esittäminen uskottavasti ja luotettavasti. He toteavat myös, että erityisesti ihmistieteisiin kohdistuvassa laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkijan kyky tunnistaa oma subjektiivisuutensa ja reflektoida sitä. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 26) kuvaavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voi lisätä avaamalla tulkintojen perustana olevat analyttiset kriteerit, tekemällä aineistokoosteita tai visualisoimalla aineistoa esimerkiksi taulukkomuotoon sekä myös poikkeustapausten esiin nostamisella omia tulkintoja ja havaintoja esittäessä.

Tutkimuksen laadun arviointiin kuuluu myös reliabiliteetin arviointi, jolla tarkoitetaan määrällisessä tutkimuksessa toistettavuutta, eli kahden mittauksen tuottamaa samaa tulosta. Laadullisessa tutkimuksessa, erityisesti ihmistieteissä ei ole mahdollista pyrkiä toistettavuuteen sinänsä, sillä tulokset ovat aina kontekstisidonnaisia (Aaltio & Puusa. 2020, 180–181). Laadullisessa tutkimuksessa

reliabiliteettiin voi pyrkiä aineiston, tulkinnan ja johtopäätösten läpinäkyvyydellä, jotta lukija voi seurata tutkijan päättelyä ja verrata saatuja tuloksia aineistoon ja tutkimusprosessiin (Ruusu vuori, ym. 2010, 27).

Tutkimukseni luotettavuuteen ja reliabiliteettiin pyrin perustelemalla ja avaamalla tekemäni valinnat sekä kuvaamaan pro gradu- tutkielmani prosessin eri vaiheet. Teen näkyväksi aineistonkeruun ja teen selkoa siitä, mihin tarkoitukseen pyydetty aineistot käytetään. Informointi tutkimukseen osallistujille tapahtui saatekirjeellä, jossa kerrottiin tarkasti tutkimuksen tarkoitus. Koin myös tärkeäksi auki kirjoittaa omia ajatuksia prosessin edetessä liittyen esimerkiksi omiin ennakkokäsityksiin aiheeseen liittyen.

Aineistonkeruumenetelmänä käytin laatimaani Webropol-kyselylomaketta, jonka on kuvattu olevan yksi käytetyimmistä sähköisistä kyselyistä ja siis tätä kautta arvioni mukaan myös tietoturvallinen sekä luotettava. Kyselytutkimuksen etuna voidaan pitää myös sitä, että tällöin tutkija ei olemuksellaan tai läsnäolollaan vaikuttaa vastauksiin. Kyselylomakkeen avulla myös vastaajien anonymiteetti on helpompi säilyttää. Lisäksi esitetasin kyselylomaketta kahdella henkilöllä. Saaduista tutkimusaineistosta käytin lainauksia, mutta ne ovat valikoituneet siten, ettei yksittäisiä vastaajia voida niiden perusteella tunnistaa. Valmis pro gradu -tutkimus ilmestyy julkisena ja kaikkien luettavana aineistona internetissä hyväksymisen jälkeen.

Tutkimusta varten laadittu kyselylomake oli saatavilla eri Facebook-ryhmissä. Osa ryhmistä oli myös suljettuja ryhmiä. Koska osa ryhmistä olivat avoimia, en voi olla täysin varma siitä, ovatko kyselyyn vastanneet henkilöt kohderyhmänä oleva joukko. Vastauksien perusteella näen kuitenkin, että kyselyyn vastaajat ja ryhmät, johon kyselylomaketta jaettiin, olivat perehtyneet tutkimuksen aihealueeseen ja omasivat siihen liittyvää kokemusta. Totean kuitenkin, että vastaajien henkilöllisyyttä ei voida todentaa. Toisaalta taas se antaa vastaajille mahdollisuuden vastata anonymyminä. Lisäksi kyselylomake jaettiin vain sosiaalisen median Facebookissa ja se myös osaltaan rajasi pois henkilöitä, jotka eivät käytä sosiaalista mediaa.

Mielestäni aineistonkeruun onnistumiseen liittyviä riskejä ovat tutkimuksen edetessä olleet myös aineiston riittävyys eli se, saanko pyydettyjä vastauksia tarpeeksi eli muodostuuko vastaajajoukosta tarpeeksi hyvä näyte, ja vastaavatko kyselylomakkeen kysymykset riittävän kattavasti esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Kyselylomakkeeseen vastasi kuitenkin tutkimuksen edetessä 104 vastaajaa, joten tämän myötä tutkittava joukko on suuri eli siitä voidaan tehdä yleisiä johtopäätöksiä. Toisaalta taas tutkimustulosten yleistettävyyttä kärsii siitä, että vertailupohjaa, julkaistuja tutkimuksia ilmiöstä, en ole onnistunut löytämään.

Tutkimuseettiseltä kannalta on syytä myös todeta, että saatujen vastausten perusteella tutkimuksen aihe oli tunteita ja keskustelua herättävä. Vastauksista heijastui tilanteiden ja kokemusten vaikutus laajasti uusperheiden elämään.

Kyselylomakkeeseen vastaaminen on saattanut nostattaa vastaajien keskuudessa mieleen jopa mielipahaa tai ikäviä muistoja, jotka heijastuivat vastauksissa esimerkiksi siten, että osa vastaajista on kokenut epäoikeudenmukaista kohtelua. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuoda uusien puolisoiden ääntä kuuluville siinä muodossa, kuin he ovat asian vastauksissa ilmaisseet. Lisäksi on syytä todeta, että aihe aiheuttaa myös tutkijassa itsessään tunteita ja saaduista vastuksista välittyvät vaikeat tilanteet nostattivat myös tutkijassa ristiriitaisia ajatuksia esille. Tämän tiedostaen olen pyrkinyt tutkijana toimimaan objektiivisesti läpi tutkimuksen ja erityisesti aineiston analyysia sekä lopullisia johtopäätöksiä tehdessäni.

Myös tutkijan oma kokemus aiheeseen liittyen on syytä huomioida tutkimuseettiseltä kannalta. Tutkijalla on kokemusta huoltoriidoista ja perheiden eri jäsenten huomioimisesta oman työn kautta sekä jonkinasteinen käsitys siitä, miten uusia puolisoita on huomioitu huoltoriitatilanteissa. Oma käsitykseni ja tutkimuksen hypoteesi ennen tutkimuksen aloittamista on ollut, että uusia puolisoita huomioidaan hyvin vähän huoltoriitatilanteissa. Olen kuitenkin pyrkinyt lukemaan aineistoa puhtaasti esittyjen vastausten pohjalta ja tuomaan keskeiset tulokset esille tavalla, jolla vastaajat ovat ne ilmaisseet kyselylomakkeen vastauksissa.

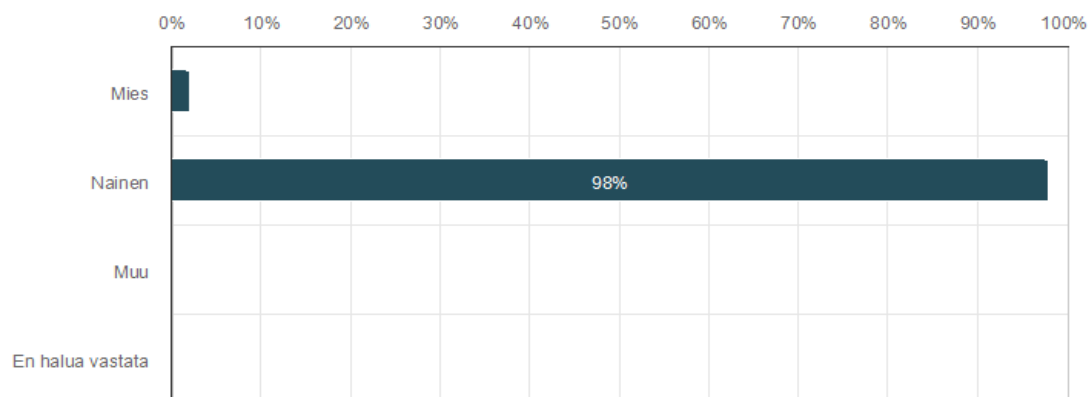

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Seuraavissa kappaleissa esitän tutkimuksen keskeiset tutkimustulokset. Aloitan tutkimukseen osallistuneiden vastaajien taustatietojen esittelyllä, joista tulee esille vastaajien sukupuoli, vuodet uusperheessä sekä uusperheen jäsenten määrä. Tämän jälkeen tutkimustulosten esittely etenee tutkimuskysymyksiä mukaillen teemoittain. Ensimmäisten avointen kysymysten tuloksista nousevat esille huoltoriitoihin liittyvät erilaiset tilanteet, joita vastaajat ovat kuvanneet sekä niiden myötä esiin nousevat erilaiset tunteet ja ajatukset. Seuraavissa kappaleissa kuvataan vastaajille muotoutuneita erilaisia rooleja ja nimetään niitä. Viimeisessä kappaleessa tutkimustuloksia esitellään sosiaaliviranomaisiin kohdistuneiden toimien sekä toiveiden ja kehittämiseen liittyvien teemojen kautta. Olen käyttänyt tutkimustuloksia esitellessäni saaduista vastauksista lainauksia, koska mielestäni niissä kiteytyvät esimerkkien omaisesti hyvin eri teemojen sisällöt.

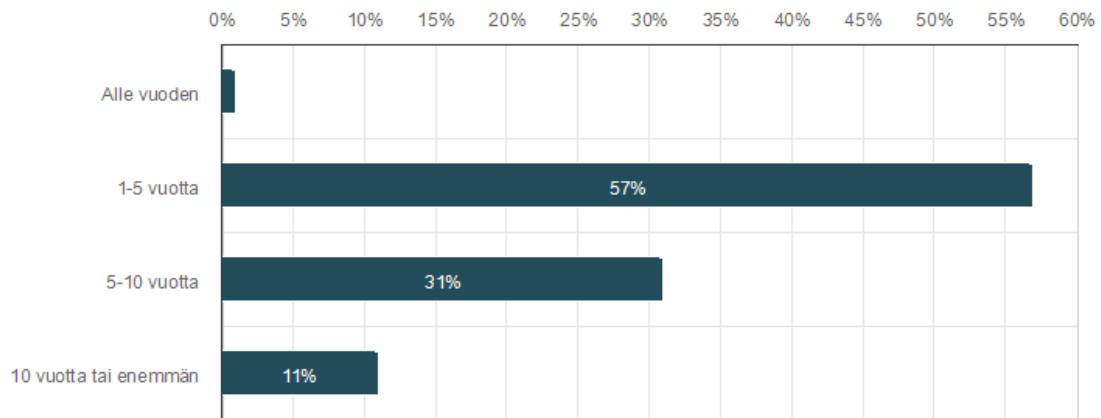
5.1 Vastaajien taustatiedot

Esittelen vastaajien taustatiedot lyhyesti seuraavien taulukkojen (TAULUKKO 1, 2, 3) muodossa. Taustatiedot on kysytty kyselylomakkeessa muodostamaan vastaajista yleiskuva, mutta niillä ei ole suurta merkitystä tutkimustulosten kannalta. Huomionarvoista kuitenkin on, että suurinosa vastaajista oli naisia (98 %). Tällä ei ole kuitenkaan merkitystä tulosten kannalta, sillä tutkimuksessa ei eritellä vastauksia vastaajien sukupuolen mukaan.

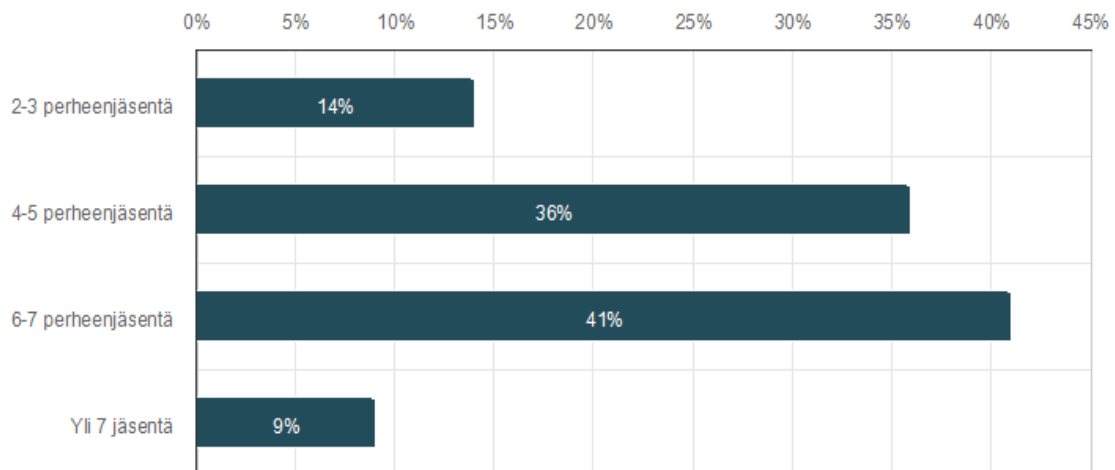

TAULUKKO 1. Vastaajien sukupuoli (vastaajien määrä 104)

TAULUKKO 2 Vuodet uusperheessä (vastaajien määrä 104)

TAULUKKO 3 Uusperheen jäsenten määrä (vastaajien määrä 103)

5.2 Huoltoriitatilanteet ja uuden puolisoitten kokemukset

Tämä osuus tutkimuksessani vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen *”Millaisia tilanteita ja kokemuksia huoltoriitaan on liittynyt uuden puolison näkökulmasta?”*. Olen koonnut kyselylomakkeen kahden ensimmäisen kysymyksen vastaukset yhteen sisällyttäen seuraaviin kappaleisiin niitä tilanteita, joita huoltoriitoihin on liittynyt sekä uuden puolison kokemuksia ja ajatuksia liittyen huoltoriitoihin.

5.2.1 Huoltoriitoihin liittyvät tilanteet uusien puolisoitten kuvaamana

Tutkimukseni yhtenä keskeisenä käsitteenä on huoltoriidat ja tästä syystä on myös perusteltua hieman avata huoltoriitoihin liittyviä taustoja kyselylomakkeen vastaajien näkemysten kautta. Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin kuvailemaan huoltoriitoihin liittyviä tilanteita, joita vastaajat kuvasivat itsensä, eli uuden puolison näkökulmasta. Vastauksista nousi esille paljon yhteneväisyyksiä ja selkeästi näkyviä huoltoriitaelementtejä, joita on kuvattu huoltoriita-käsitteen määrittely kappaleessa 2.1. Vastauksista voidaan todeta yleisesti, että huoltoriita ei aina etene oikeussaliin saakka, vaan se voi olla arkipäiväistä, entisten puolisoitten välien selvittelyä, joka vaikuttaa koko uusperheen elämään ja perusarkeen. Pahimmillaan huoltoriita on saattanut kestää useita vuosia ja sen kanssa on eletty uusperheen perustamisesta saakka. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta huoltoriitoihin liittyvien tilanteiden olevan monenkirjavia. Eräs vastaaja totesi kaiken kattavasti seuraavaa:

"Ihan kaikki maan ja taivaan välillä. Tekaistuja syytöksiä siitä, kuinka isä ei osaa hoitaa lapsia, evättyjä tapaamisia, vaatteilla ja välineillä kiusaamista. Siis aivan kaikkea mahdollista." (Vastaaja nro. 32)

Vastauksissa toistuivat kiistat liittyen lapsen tapaamiseen ja asumiseen molempien vanhempien luona sekä elatusmaksuihin liittyvät erimielisyydet. Vastauksissa näkyi usein myös se, että laadittuja tapaamissopimuksia ei syystä tai toisesta ollut noudatettu. Lisäksi huoltoriitoihin liitettiin muun muassa lapsen ja vanhemman yhteydenpidon rajoittaminen sekä lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta.

Vastauksista nousseita tilanteita voidaan verrata myös Auvisen (2006) väitöskirjan tuloksiin liittyen. Auvinen (emt. 119) toteaa, että lapsiin liittyviä tapaamissopimuksia on tärkeä laatia, sillä puuttuessaan ne voivat johtaa vanhempien ristiriitojen syntymiseen. Ne olisikin syytä laatia riittävän täsmälliseksi, jotta sopimuksen erilaisia tulkintoja ei pääse syntymään. Huolimatta siitä, onko tapaamissopimuksia tehty, voi toinen vanhempi omavaltaisesti laiminlyödä laadittua sopimusta alla olevien lainausten mukaisesti. Lisäksi Auvinen (emt. 117-118) tuo esille myös vastauksista esille nousseet huoltoriita-aiheet liittyen taloudellisiin erimielisyyksiin sekä elatusmaksuihin, jotka ovat myös suurin syy huoltoriitoihin. Niin ikään myös Hämäläinen (2011, 8) on tutkimuksessaan nostanut esille taloudelliset haasteet huoltoriidoissa, joihin saattaa jopa pahimmassa tapauksessa liittyä entisen

puolison kiristämistä ja taloudellista väkivaltaa. Huoltoriitoihin liittyviä tilanteita vastaajat kuvasivat muun muassa seuraavilla lainauksilla:

”Biovanhempi esittää vaatimuksia, määrää sekä määrittää kotimme sääntöjä, toimintaa [...] haku- ja tuontiaikoja ja vaihtelee tapaamissopimuksen vastaisesti viikonloppuja.”
(Vastaaja nro. 4)

”Vanhemman mustamaalaamista, taloudellista ja henkistä väkivaltaa. [...]” (Vastaaja nro. 17)

Suurin haaste, joka vastauksista voidaan nostaa esille, liittyi biologisten vanhempien yhteistyöhön. Haasteet näkyivät entisen puolison toiminnassa ja siinä, kuinka entisellä puolisolalla on edelleen suuri vaikutus uusperheen elämään. Tähän liittyen myös Broberg (2010, 130) on todennut tutkimuksessaan yhdeksi suurimmaksi haasteeksi uusperheen elämää vaikeuttavat entisten puolisoitten toiminnat. Hän nostaa tutkimuksensa kautta esimerkin liittyen entisen puolison tavan muuttaa jo ennalta sovittuja tapaamisaikatauluja, jotka ovat omiaan aiheuttamaan riitoja lapsen huoltoon liittyen. Saaduissa vastauksissa tämä tuli esiin muun muassa seuraavissa lainauksissa:

”On ollut tilanteita, joissa etävanhempi jättää kokonaan hakematta lapsensa. Päättämättömiä lomia ja emme voi itse suunnitella omaa elämäämme yhtään.”
(Vastaaja nro. 76)

”Lapsen elämää järjestetään toisen vanhemman toimesta niin, että siihen ei toinen vanhempi enää mahdu. Tapaamisia hankaloitetaan toisen vanhemman toimesta. Tapaamisiin sovitaan jo valmiiksi ohjelmaa, mitkä toisen vanhemman pitää toteuttaa tai tapaaminen peruuntuu. [...]” (Vastaaja nro. 80)

Systemiteoreettisen ajattelun mukaan perhe on oma vuorovaikutusjärjestelmänsä. Teorian mukaan perheeseen tulee koko ajan vaikutuksia myös ulkoisesti, jotka tässä tutkimuksessa ovat entiset puoliset. Tällöin siis myös entiset puoliset ovat edelleen mukana uusperheen systeemissä. Haastavat vuorovaikutustilanteet entisten puolisoitten välillä asettavat uusperhesysteemin jatkuvaan muutostilaan, jonka on pyrittävä mukautumaan näihin tilanteisiin (mm. Saarnio. 2004; Rönkkö & Rytönen. 2010).

Taskisen (2001, 15) mukaan vanhempien eron jälkeiseen elämään liittyy vahvasti myös haasteet vuorovaikutuksessa. Yleensä ne laajenevat lasten asioista myös esimerkiksi parisuhteen aikaisiin tilanteisiin tai jopa arvosteluihin siitä, millä tavalla toinen elää elämänsä eron jälkeen. Entisten puolisoitten keskinäiset välit

voivat olla myös syy, miksi tilanteet kärjistyvät ja niitä puretaan myös eron jälkeisissä riitatilanteissa. Taskinen (emt.) kuvaa, että vanhempien ollessa kykenemättömiä selvittämään keskinäistä vihamielisyyttään, voivat ne kärjistyä konflikteiksi etenkin lapsen hakutilanteissa ja voivat olla esteenä jopa niiden toteutumiselle. Myös Auvinen (2002, 117-118) nostaa esille huoltoriitojen syntyyn liittyvät uudet seurustelu- ja parisuhteet. Vastauksissa nämä tilanteet näkyivät muun muassa seuraavien lainausten kautta:

"Sanallista uhkailua ja kiristämistä viikoittain puhelimen välityksellä. Lapsen vienti/hakutilanteissa "heittoja" siitä, mitä ikävää on seuraavaksi tulossa." (Vastaaja nro. 2)

"Ex katkera tai mustasukkainen minusta (uudesta puolisoista, josta kaikki saanut alkunsa. Ennen sitä tapaamiset sujuneet hyvin, heidän erosta aikaa vuosia. [...]." (Vastaaja nro. 21)

Huoltoriitoihin liittyvinä tilanteina vastaajat kuvasivat myös tapahtumia, jotka kohdistuivat uuteen puolisoon lasten toisaalla asuvan vanhemman osalta. Vastaajat kertoivat tilanteisiin liittyvän uuden puolison mustamaalaamista, syyttelyä, uhkailua, haukkumista sekä kontrollointia. Lapsen mielipiteeseen liittyen uuteen puolisoon oli myös yritetty vaikuttaa negatiiviseen sävyyn eikä uutta puolisoa ei ole pidetty hyvänä asiana lapselle. Sutinen (2005, 31) nostaa esille myös tähän liittyen äitien ja naisten suhtautumisen perheen uusiin ihmissuhteisiin, joka voi olla intensiivisempää. Sutisen (emt.) mukaan tämä voi olla myös yksi syy sille, että etenkin isien uudet liitot ja uuden puolison "lisääminen" perheeseen voi aiheuttaa uhkaa ja häiriöitä entisissä puolisoissa, ja sitä kautta myös uusien puolisoitten elämässä.

"Lasten kiusaamista, lasten edun laiminlyöntiä, kiristystä, uhkailua, sijainnin seuraamista luvatta, lasten manipulointia, minun (uuden puolison) syyllistämistä ja jatkuvaa mustamaalaamista ja perättömien, rajujenkin syytösten keksimistä." (Vastaaja nro. 87)

"Minusta yritetään tehdä lasten vanhemman toimesta näkymätöntä, kielletään osallistumasta lasten asioihin, lapsille korostetaan ydinperhettä sekä biologisen vanhempien merkitystä siinä määrin, että bonusvanhemmalla ei ole sananvaltaa mihinkään. [...]." (Vastaaja nro 19)

Edellä olevia lainauksia voi verrata lisäksi edelleen Sutisen (2015) väitöskirjan poimintoihin. Sutinen (emt.) nostaa tutkimuksessaan Nielsenin (1999, 123-136) ajatuksia myös liittyen tilanteisiin, joissa biologinen äiti ei halua lapsien pitävän biologisen isän uudesta puolisoista. Nielsen (emt.) toteaa tällä olevan kolmenlaisia seurauksia. Lapsi saattaa kokea syyllisyyttä pitäessään isän uudesta puolisoista, omistushaluinen äiti voi vaikeuttaa lapsen ja isän tapaamisia ja kolmanneksi uuden puolison ja lapsen hyvä suhde voi osaltaan lisätä äidin uuteen puolisoon kohdistuvaa kritisointia ja syyttämistä. Nielsen toteaa yhteenvetona, että etenkin "äitipuolien" tilanne on haastavampi kuin "isäpuolien", sillä usein etenkin äitipuoliin kohdistuu biologisen äidin mustasukkaisuutta, vihamielisyyttä sekä kilpailua.

Vastauksissa näkyy usein tilanteiden olleen niin vakavia, että uusperheen lapsista on tehty lastensuojeluilmoituksia. Useissa vastauksissa nousi esille myös mustamaalaaminen, erilaiset häirintätavat, kuten häirintä puheluin, viestien kautta tai tunkeutumiset kotiin, jotka usein johtivat rikosilmoituksiin. Myös lapsiin kohdistuneet kaltoinkohtelut ja niihin liittyvät rikos- ja lastensuojeluilmoitukset näkyivät vastauksissa. Auvinen (2002, 114) kuvaa myös näitä rajujakin tilanteita, joissa huoltoriidoissa mukana olevat perheet ikään kuin "revitään auki", jolloin perheen yksityisyys tuodaan esille, käyttäen apuna erilaisia keinoja, jotka ovat vahingollisia toista vanhempaa kohtaan. Auvinen (emt.) mainitsee juuri usein aiheettomat ja perusteettomat lastensuojeluilmoitukset tai tutkintapyynnöt poliisille, jotka ovat vahingollisia huoltoriidan eri osapuolille.

"Lukuisia lastensuojeluilmoituksia, jotka kerta toisensa jälkeen todetaan tarpeettomiksi, kotirauhan häirintää, muiden uusperheen jäsenten yksityisyyden loukkaamista, sosiaalisten suhteiden sabotointia mustamaalaamisella." (Vastaja nro. 36)

Lisäksi vastauksista näkyvät kiistat liittyen lasten kasvatustapoihin ja siihen, että toisen vanhemman vanhemmuuteen ei luoteta riittävän paljon tai sitä vähätellään. Toinen vanhempi ikään kuin mitätöidään vanhempana eron jälkeen. Auvisen (emt. 118) mukaan tähän vaikuttaa myös se, missä vaiheessa ero- tai huoltoriita on, ja joka siis vaikuttaa asenteeseen entistä puolisoa kohtaan. Tyypillistä on entisen puolison mitätöinti ja syyttely, joka tuo vanhemmuuteen omat epävarmuutensa. Tämä tuli esille esimerkin omaisesti seuraavissa lainauksissa:

"[...] Lapselle vanhemman (puolisoni) haukkumista siitä, kuinka huono isä hän on, mikäli toisen vanhemman tahtoon ei suostu." (Vastaja nro. 98)

"[...] Lapsen toinen vanhempi puuttuu kaikkeen mitä meillä tapahtuu ja hänen mielestään jopa monet normaalit lapsiperheen tavat ovat väärin, kun kyse on meidän perheestämme." (Vastaaja nro. 71)

5.2.2 Uusien puolisojen ajatuksia ja tunteita liittyen huoltoriitoihin

Edellä olevassa kappaleessa olen tuonut esille erilaisia huoltoriitoihin liittyviä konkreettisia tilanteita uusien puolisojen kuvaamana. Huoltoriitatilanteet ovat kuvausten perusteella haastavia ja moniulotteisia ja ne aiheuttavat kaikissa osapuolissa erilaisia ajatuksia ja tunteita. Tämän kappaleen myötä vastauksista nostetaan esille uusien puolisojen ajatuksia ja tunteita huoltoriitatilanteisiin liittyen. Kaiken kaikkiaan yhteisenä nimittäjänä saaduista vastauksista nousevat negatiivisävytteiset ajatukset. Suurin osa vastaajista oli kokenut puolison huoltoriidan sekä raskaana että ahdistavana.

"Erittäin raskaana. Se (huoltoriita) on vaikuttanut ihan koko perheeseen ja tuonut paljon ylimääräistä haastetta. [...] Huoltoriidan seuraaminen vierestä pistää myös oman terveyden koetukselle." (Vastaaja nro. 93)

"[...] Mieleeni jäi: pohjaton epäreiluus, kiire, lasten ja aikuisten hämmennys, ulkopuolisuus, ahdistus" (Vastaaja nro. 70)

Huoltoriitaa uudet puoliset kuvasivat usein uusperheen elämään liittyväksi, jossa olivat osallisena puoliso, lasten biologinen vanhempi sekä heidän yhteiset lapset. Uudet puoliset elivät tilannetta ilman mahdollisuuksia vaikuttaa huoltoriitaan ja he kokivat elävänsä tilannetta "ulkopuolisena". Tämä aiheutti monessa vastaajassa voimattomuuden, turhautuneisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden tunteita. He kokivat, että eivät pysty vaikuttamaan asioihin, mutta siitä huolimatta he joutuvat olemaan kaikessa uusperheen elämään liittyvässä mukana. Monet vastaajat kokivat myös huoltoriidat kuluttavina ja stressaavina, sillä olivat joutuneet elämään huoltoriitoja puolison reaktioiden ja toiminnan kautta. Myös Broberg (2010, 58) on tekemässään tutkimuksessa todennut samaa. Hänen mukaansa uuden puolison roolista tekee erityisen haastavan juuri se, että yleensä uusi puoliso on sekä perheeseen kuuluva, että toisaalta ulkopuolinen, joka on siis omiaan lisäämään ulkopuolisuuden tunteita.

Huoltoriitatilanteet olivat vastausten perusteella myös koetinkivi uusperheen parisuhteelle. Huoltoriitatilanteet sen eri muodoissa vaikuttavat koko uusperheen elämään hyvin kokonaisvaltaisesti eikä se pahimmillaan ole koskaan rauhallisessa tilanteessa, vaan siihen tulee koko ajan uusia ulottuvuuksia. Tästä syystä tilanteiden

ollessa käynnissä koko ajan, on selvää, että tilanne vaikuttaa uusperheen jäseniin syvästi. Vastaajat kuvasivat huoltoriitojen vaikuttavan erityisesti puolison jaksamiseen ja siihen, että uusperheen toimivuuteen ei jakseta panostaa, sillä kaikki energia menee huoltoriidan selvittelyyn sekä nostaa esiin tunteita huolesta sekä stressistä. Broberg (2010, 57) nostaa tutkimuksessaan esille uusperheen parisuhteen ristiriitojen liittyvän usein entisten puolisoitten kanssa tehtävän yhteistyön toimimattomuuteen. Ganong ja Colemann (2004, 77) puolestaan näkevät kuinka tärkeää olisi, että biologiset vanhemmat voisivat löytää keinoja olla yhteydessä niin, että uusperheen uusi parisuhde ei häiriinny. He toteavat, että haasteita esiintyy, sillä uusperheessä asioita jaetaan useiden eri henkilöiden kanssa ja tämä onkin syy sille, miksi haasteita syntyy. Vastaajat kuvaavat tätä tilannetta muun muassa seuraavasti:

" [...] Puolison ajatukset ovat olleet ongelmissa eikä muu elämä ole oikein sujunut. [...] Riita on erittäin hajottavaa myös nykyperheen kannalta ja vaikuttaa sen hyvinvointiin ja dynamiikkaan valtavasti" (Vastaaja nro. 4)

"Koko elämä tuntuu pyöriävän entisen parisuhteen ympärillä jättäen varjoon uuden suhteen ja sen ilot." (Vastaaja nro. 29)

Vastauksia voidaan peilata myös Brobergin (emt. 130) tutkimukseen. Broberg nostaa esille uusperheen ja parisuhteen haasteet sille, että parisuhteessa on alusta alkaen muitakin osapuolia. Uusperheen jäsenten entinen elämä ikään kuin tunkeutuu parisuhteeseen ja aiheuttaa haasteita uusperheen dynamiikkaan. Samaan lopputulokseen ovat päätyneet myös Malinen ja Larkela (2011). He kuvaavat niin ikään ulkopuolisten mahdollisuudesta puuttua uusperheen elämään sekä näkevät menneisyyden olevan jollain tapaa aina läsnä uusperheen elämässä. Tämä saattaa näkyä myös siten, että uusperheen systeemiin kuuluvilla voi olla hankaluuksia hyväksyä uusperheen muotoutumista, joka voi siis osaltaan hankaloittaa uusperheen kehittymistä (Malinen & Larkela. 2011, 9-11; 45-47).

Toisaalta taas huoltoriidan nähtiin olevan uusperhettä ja parisuhdetta vahvistava. Sekä Brobergin (2010) että Murtorinne-Lahtisen (2011) tutkimukset kuvaavat parisuhteen olevan uusperheen kantava voima, joka perustuu jakamiseen, luottamiseen sekä molemmin puoliseen arvostamiseen. Huolimatta siitä, että huoltoriita aiheuttaa huolen ja voimattomuuden tunteita, voi se myös toisaalta olla yhdistäväkin tekijä, joka hitsaa parisuhdetta entistä enemmän yhteen, kuten seuraava vastaaja asian ilmaisi:

"Kokemus on yhdistävä ja koen sen myös rikkoneen meidän perheessä jotain pysyvästi, mutta kaikesta huolimatta ollaan hitsauduttu entistä enemmän yhteen." (Vastaaja nro. 5)

Vastusten perusteella uudet puoliset kokivat tunteita laajalla skaalalla. Keskeisimmät tunteet olivat negatiivisia: voimattomuus, ulkopuolisuus, ahdistus sekä pelko omaan sekä puolison jaksamiseen liittyen. Vastauksista huokui kuitenkin myös toivon tunteet ja voima, joka nousee yhteisestä parisuhteesta ja uusperheen arjesta.

5.3 Uusien puolisoitten monimuotoiset roolit

Tämä osuus tutkimuksessani vastaa toiseen tutkimuskysymykseeni *Millaisia rooleja uudella puolisoilla on huoltoriidan keskellä?* Olen koonnut saaduista vastauksista yhteenvedon, jonka myötä olen muodostunut kuvan siitä, millaiseksi vastaajat eli uudet puoliset olivat kehittäneet oman roolinsa vanhempien huoltoriidoissa.

Olen tehnyt yhteenvedon saaduista vastauksista ja koonnut ne yhteisen nimittäjäroolin alle. Saaduista vastauksista nousee esille erilaiset uuden puolison roolit huoltoriidoissa. Vastauksista on nimettävissä erilaiset roolien muodot, jotka liittyivät sekä puolison tukemiseen huoltoriitatilanteissa sekä myös koko uusperheen tukemiseen. Uudet puoliset kokivat roolin huoltoriidassa olevan sekä passiivinen että aktiivinen. Vastauksista on todettavissa myös ”roolittomuus” tai ”ulkopuolisuus” sekä niin sanotun ”syntipukin” roolit.

Uusperhettä kuvataan usein jopa heikkona instituutiona, johon kohdistuu paineita sekä käsitys ydinperheen ensisijaisuudesta. Lisäksi isiin ja äiteihin kohdistuu yleisiä erilaisia rooliodotuksia. Tätä kautta biologisen vanhemman juridinen ja moraalinen ensisijaisuus ja jopa oikeutus on biologisen vanhemman puolella, ja jonka kautta hän pystyy vaikuttamaan myös uusperheen elämään (Raittila & Sutinen. 2008, 34).

Selkeimmin vastauksista nousi esille uuden puolison rooli, jonka olen nimennyt olevan ”tukija”. Uudet puoliset kokivat olevansa ensisijaisesti puolisonsa tukijoita huoltoriitatilanteissa. Vastauksissa uuden puolison tuki huoltoriitatilanteissa ilmeni henkisenä tukena, kannustamisena sekä kuuntelemisena. Tämä rooli tuli esille muun muassa seuraavien vastausten muodossa:

”Olen yrittänyt tukea puolisoani parhaani mukaan ja kannustanut pysymään omien mielipiteidensä takana.” (Vastaaja nro. 38)

”Yrittänyt tukea puolisoani ja olla kuunteleva korva. Yhdessä pohdittu vaihtoehtoja ja mistä saisimme apua.” (Vastaaja nro. 100)

Vastauksissa näkyi myös uuden puolison rooli, jonka nimeän sanoilla ”järjen ääni”. Järjen äänen roolissa toimivan uuden puolison tehtävä oli olla tasapainoittava toimija oman puolison, hänen entisen puolison sekä lasten välillä. Vastauksissa tuli esille se, kuinka uusi puoliso oli yrittänyt järkeistää huoltoriitatilanteita uusperheen jäsenille, jotka ovat olleet osallisina huoltoriidoissa. Seuraavat lainaukset kuvaavat uuden puolison roolia tästä roolista käsin:

“[...]Roolini jää siis oman puolisoni tukemiseen, näkökulmien pyörittelyyn ja välillä ns. puhelimen päälle istumiseen, ettei tulisi haastettua riitaa lapsen äidin kanssa.” (Vastaaaja nro. 10)

“[...]Olen pyrkinyt tukemaan miestäni sekä sanoittamaan lapsen äidin hyvin manipulatiivista ja vaativaa toimintaa.[...]” (Vastaaaja nro. 11)

Vastauksissa toistuivat myös tunnistettavat roolit liittyen arkeen ja turvallisen kodin ja ympäristön luomiseen. Huoltoriitojen yhteydessä puolison voimavarat ja aika saattavat kulua huoltoriidoista seuranneisiin tilanteisiin ja selvittämiseen, jonka myötä uuden puolison vastuulla on kodin ja arjen toimintojen ylläpitäminen. On myös huomioitava, että suurin osa kyselyyn vastanneista oli naisia (98%), joka saattaa selittää joltain osin myös roolia arjesta vastaavana, sillä useinmiten naisten vastuulla on pyörittää kodin arkea. Arkea sävyttää huoltoriitatilanteisiin liittyvät tapahtumat, jotka ovat päivittäin läsnä uusperheen arjessa. Uuden puolison rooli näyttäytyy tällöin vahvana, perusarjen ylläpitäjänä. Perheen lapsille on haluttu tilanteesta huolimatta tarjota turvallinen ja tasapainoinen koti. Kuvaan tätä roolia sanalla ”*arjentoimija*”. Vastaaajat kuvasivat tätä roolia muun muassa seuraavin lainauksin:

“Tukemassa puolisoa ja pyrkimässä ylläpitämään normaalia ja tasapainoista elämää, sekä olemaan turvallinen aikuinen lapsille.” (Vastaaaja nro. 81)

“Sivusta seuraaja, lapsista huolta pitävä, turvallinen aikuinen. Rutiinit, rytmit, rajat, rakkaus ja pitänyt huolen, että ne näkyy.” (Vastaaaja nro. 1)

Atwell, Moore ja Nowell (1982, 212-213) kuvaavat tätä uuden puolison roolia artikkelissaan vanhempien kannattajana ja aikuisina, joilla on positiivisia vaikutuksia lapsiin. He saattavat usein myös antaa positiivisemmän roolimallin lapselle kuin biologiset vanhemmat. Tutkijat kuvaavat, että uusien puolisoitten ei tarvitse kilpailla biologisten vanhempien kanssa lasten huomiosta tai kiintymyksestä. Uudet puoliset nähdään tällöin turvallisina ja itsevarmoina omasta roolistaan. Tämä on edelleen

todettavissa myös saaduissa vastauksissa. Huoltoriita on kuluttava tilanne ja jonkun aikuisen on ikään kuin pystyttävä vahvana. Huoltoriitatilanteet saattavat joskus vanhemmat niin haastaviin tilanteisiin, että he eivät kykyne toimimaan vastuulisena aikuisena. Tätä kautta vastauksista nousseet roolit muun muassa *"arjentoimijana"* ja kuvaukset liittyen huoltoriitatilanteisiin tekevät tätä roolia näkyväksi.

Vastauksista oli havaittavissa myös rooli, jonka nimeän termillä *"tiedonetsijä"*. Huoltoriidat ovat monimuotoisia prosesseja, jotka jatkuvat pahimmassa tapauksessa pitkiäkin aikoja, kuluttaen samalla uusperhettä sekä muun muassa sen ympärillä olevia viranomaistahoja. Tilanteet voivat olla hämmentäviä, eikä vastauksia, ratkaisuja tai tukea ole aina helppo saada. Jokainen huoltoriitatilanne on omanlaisensa. Vastauksista käy ilmi, että uusi puoliso on ollut tukena tiedon hankkijana, tämän tiedon liittyessä esimerkiksi sosiaaliviranomaisten toimintaan tai juridisiin asioihin.

"Olen yrittänyt tukea parhaani mukaan ja etsiä faktatietoa ja vastaavia oikeustapauksia." (Vastaaja nro. 3)

"Olen yrittänyt hakea tilanteeseen apua sosiaalipuolelta ja perheneuvolasta. Olen tukenut puolisoa hakemaan apua. Selvittänyt eri lähteitä ja järjestöjä mistä puoliso voisi saada apua. Koittanut olla puolisolalle avuksi, että saisi tavata lastaan ja ne tapaamiset onnistuisivat." (Vastaaja nro. 39)

Uusien puolisoitten *"ulkopuolinen"* rooli tai *"sivusta seuraajan"* rooli, näkyi myös selkeästi vastauksissa. Uudet puoliset kuvasivat tilannetta sekä tietoisena valintana että myös niin sanotusti pakotettuna. Tietoinen valinta liittyi muun muassa oman terveyden suojelemiseen sekä uupumiseen, joka johtui vallitsevasta tilanteesta, sekä tarkoituksellisesti ulkopuolelle, neutraaliksi aikuiseksi, jättäytyväksi. Uudet puoliset olivat myös usein osallistuneet oikeudenistuntoihin. He myös kokivat, että heillä ei ole ollut tilaa eikä oikeuksia ottaa roolia huoltoriidoissa, ja tätä kautta tunsivat itsensä ulkopuoliseksi.

Niin ikään Raittila ja Sutinen (2008, 27-28) näkevät uuden puolison roolin ristiriitaisena, jota ruokkii epävarmuus ja odotukset siitä, mitä uudelta puolisolta odotetaan. Tätä epävarmuutta lisää myös muualla asuva aktiivinen biologinen vanhempi, jonka myötä uuden puolison on haastava löytää omaa rooliaan perheessä, ja joka on siis omiaan lisäämään ulkopuolisuuden tunnetta uusperheessä.

Ulkopuolisuuden tunnetta voidaan tarkastella myös systemiteoreettisesta näkökulmasta käsin. Uusperheessä kohtaavat sekä aikaisempi perhesysteemi että uusi systeemi. Uusi systeemi saa edelleen vaikutteita aikaisemmasta systeemistä entisen puolison sekä lasten kautta. Tässä perhesysteemien *"sulautumisessa"* syntyy uuden puolison ulkopuolisuuden tunne, jos tilanteet ovat haastavia tai uuden puolison roolia

ei ole määritelty tai sille on olemassa jokin este. Tätä kautta on selitettävissä myös vastauksissa esille nousseet uusien puolisoitten tunteet ulkopuolelle jäämisestä ja se, miten uuden puolison on ollut vaikea vaikuttaa huoltoriitatilanteisiin. Tähän liittyen myös Sutinen (2005) on esittänyt tutkimuksessaan systeemiteoreettista selitystä, miksi ulkopuolisuuden tunne on ajoittain vahvana uusperheen systeemissä. Eräs vastaaja kuvasi tätä ulkopuolisen roolia muun muassa seuraavassa lainauksessa:

"[...]Mutta kaiken kaikkiaan koen että olen ollut koko prosessin ajan sivusta seuraaja, joka ei voi vaikuttaa tilanteisiin mitenkään. Täysin kädetön sivusta seuraaja."
(Vastaaja nro. 5)

Vastauksista välittyi myös uusien puolisoitten rooli, jonka olen nimennyt termillä *"syntipukki"*. Tämä rooli liittyy siihen, että uudesta puolisoista on osittain yritetty tehdä syytä vanhempien huoltoriitaan. Siitä huolimatta, että huoltoriidat ovat vanhempien välisiä, saattavat entisten puolisoitten negatiiviset tunteet kohdistua juuri uusiin puolisoihin. Huoltoriitaan etsitään usein syytä tai syyllistä. Vastauksista nousi esille myös, että uusien puolisoitten vaikutusmahdollisuudet puolustaa itseään ovat pienet, sillä vaikutusmahdollisuuksia on vähän tai ei ollenkaan. Tätä *"syntipukin"* roolia kuvaa muun muassa seuraava sitaatti.

"Olen ollut likasaavi, jonka syyksi, sekä niskaan kaadetaan lasten äidin puolelta kaikki. Lasten äidin mukaan olen pilannut kaiken tuloni myötä, vaikka heidän erostaan on jo useita vuosia.[...]" (Vastaaja nro. 51)

Toisaalta vastauksissa näkyi myös uusien puolisoitten rooli *"aktiivisena toimijana"* ja osa koki olevansa täysivaltaisesti mukana huoltoriitatilanteissa. Yhteisten uusperhevuosien lisääntyessä, myös tunne siitä, että asia on yhteinen, kasvoi. Aktiivisen toimijan roolin tiedostamiseen liittyi myös uuden puolison oma kokemus asiasta. Yhtä lailla jo edellä mainitut erilaiset tuen muodot ovat aktiivisen roolin ottamista, mutta tässä kuvautuvat uusien puolisoitten näkemykset siitä, että he kokevat olevansa kokonaisvaltaisesti, jokaisella tasolla, mukana puolisoissaan huoltoriidassa:

"Aluksi olin sivullinen, sitten kuuntelin huolia ja murheita asiaan liittyen. Ajan saatossa tukeni kasvoi ja nyt koen olevani käytännössä jo huoltoriidan osapuoli." (Vastaaja nro. 55)

Kaiken kaikkiaan edellä kuvattujen uusien puolisoitten roolien voidaan nähdä olevan sekava ja moniulotteinen uusperheen rakenteissa. Sutinen (2005, 62) kuvaa, että uusperheissä perinteiset roolimallit ovat heikompia, sillä perheeseen vaikuttaa myös perheen ulkopuolinen henkilö. Huoltoriitatilanteissa tämä korostuu entisestään. Erilaisiin rooleihin liittyy tietynlaisia ristiriitoja, eikä uusi puoliso välttämättä edes tunnista mikä hänen paikkansa tai roolinsa on. Vastausten perusteella uuden puolison rooli on haastava, sillä hänen oletetaan olevan ikään kuin sopeutuja ja tasapainoittaja, jonka vastuulla on tukea puolisoaan, olla uutena vanhempana lapsille, mutta toisaalta hän on kuitenkin ulkopuolinen huoltoriitoihin liittyen. Uudet puoliset saavat usein osakseen myös jopa vihaa ja syytöksiä, jotka tulevat entisen puolison kautta. Laine (2005, 189) nostaa esille ihmisiin kohdistuvan rooliristiriidan, joka voidaan nähdä kohdistuvan myös uutta puolisoa kohtaan. Heidän rooleihin kohdistuu yhtäläillä odotuksia puolisona ja vanhempana, mutta joka huoltoriitatilanteissa on häilyvä ja heikentyvä ulkoapäin tulevilla haasteilla. Roolin voisi nähdä olevan vahva, johon kohdistuu paineita. Nuo paineet kohdistuvat parisuhteeseen, vanhempana tai puolivanhempana olemiseen omalle, toiselle tai yhteiselle lapselle sekä myös omaan hyvinvointiin. Eri roolien yhteensovittaminen uusperheen arjessa tuo uudelle puolisolalle haasteita, ei vain uusperheen sisällä, vaan myös uusperheen ulkopuolelta.

5.3 Sosiaaliviranomaisten toiminta uusien puolisoitten näkökulmasta

Tutkimustulosten viimeinen osio vastaa kolmanteen tutkimuskysymykseen *"Miten uudet puoliset ovat kokeneet sosiaaliviranomaisten toiminnan huoltoriitatilanteissa, miten uudet puoliset ovat tulleet huomioiduksi ja millaisia toiveita uusilla puolisoilla on sosiaaliviranomaisia kohtaan?"* Edellisen osion tapaan olen koonnut saaduista vastauksista yhteenvedon, jonka myötä olen muodostunut kuva siitä, millaisena sosiaaliviranomaisten toiminta huoltoriidoissa on näyttäytynyt uusien puolisoitten näkökulmasta. Lisäksi olen koostanut tämän otsikon alle myös sen, miten uudet puoliset ovat tulleet huomioiduksi huoltoriitatilanteissa sosiaaliviranomaisten toimesta. Lopuksi teen yhteenvetoa uusien puolisoitten ajatuksista liittyen toiveisiin siitä, kuinka heidät tulisi ottaa huomioon huoltoriitatilanteissa.

5.3.1 Sosiaaliviranomaisilta saatu tuki ja suhtautuminen uusien puolisoitten näkökulmasta

Uusien puolisoitten kokemukset sosiaaliviranomaisten tarjoamasta tuesta sekä siitä, kuinka heidät on huomioitu sosiaaliviranomaisten työskentelyssä, olivat yleisesti ottaen vastausten perusteella puutteellisia tai negatiivisia. Vastaajat kokivat, että eivät

olleet saaneet tilanteissa juurikaan tukea. Vastausten mukaan tuki on ollut "riittämätöntä", "huonoa", "olematonta" ja "ala-arvoista". Vastauksista näkyi, että sosiaaliviranomaiset eivät ottaneet huolia vakavasti, ja että konkreettisella tasolla perheiden tilannetta oli käyty tarkastelemassa vain pintapuolisesti. Vastauksissa näkyivät, ei vain koko perheen tilanteen vähäinen huomioiminen, vaan myös uuden puolison huomiotta jättäminen.

Erityisesti saaduista vastauksista tuli esille vastaajien käsitys sosiaaliviranomaisten asettumisesta toisen vanhemman puolelle ja se, että sosiaaliviranomaisten toiminta koettiin puolueellisena. Tämä näkyi sosiaaliviranomaisten asettumisena lähivanhemman tai etenkin äidin puolelle. Vastauksissa peräänkuulutettiin tasa-arvon toteutumista molempien vanhempien kanssa työskenneltäessä. Myös muun muassa Aaltonen (2009, 196) on tuonut esille, että edelleen yhteiskunnassamme elää vahvasti sukupuolten väliset roolijaot, jotka omalta osaltaan vaikuttavat huoltoriitojen ratkaisuihin ja siihen, miten lapsen etu toteutuu. Tätä ajatusta vasten myös vastauksissa näkyi vastaajien kokemus sosiaaliviranomaisten asenteellisyydestä sekä sukupuolittuneesta ajattelusta:

"Puolueellinen, lähtökohtaisesti äidin puolia pitävänä ja isää syyllistävänä jo ennen, kun tilannetta on ehditty avata ollenkaan." (Vastaaaja nro. 61)

"[...]Edelleen sukupuolten välinen kuilu liian syvä, äitejä pidetään "parempina" ja totuuden torvina." (Vastaaaja nro. 102)

Luotettavaa viranomaistyöskentelyä ohjaavat esimerkiksi perustuslain (11.6)1999/731 6§:n yhdenvertaisuusperiaate sekä hallintolain (6.6)2003/434 6§:n tasapuolisuusperiaate, joiden perustana on, ettei sukupuolen tulisi vaikuttaa viranomaiseen ja hänen kautta saatavaan ohjaukseen tai palveluun. Sosiaalityöntekijää ohjaa työssään nämä periaatteet. Jos asiakasta kategorisoidaan tai hän saa palvelua sukupuolensa mukaan, nähdään sosiaalityöntekijän laiminlyövänsä asiakkaan perusoikeuksia (mm. Antikainen. 2009, 215).

Vastauksista näkyi myös niin sanottu "äitimyytti". Tutkimuksia liittyen sosiaalityöhön ja sukupuolten väliseen kohteluun on tehty useita ja erityisesti isien näkökulma on huomioitu laajasti. Esimerkiksi Antikainen (2009) sekä Inkilä ja Paaviainen (2013) ovat nostaneet tutkimuksissaan isän kokemuksia huoltoriitatilanteissa ja sen, kuinka isät ovat kokeneet sosiaaliviranomaisten toiminnan päätasa-arvoisena.

Tämän lisäksi tietynlainen sosiaaliviranomaisissa näkyvä naisvaltaisuus sekä vanhemmuuteen liittyvän arvioinnin on nähty vaikuttavan suhtautumiseen isien tilanteisiin huoltoriidoissa. Tähän ilmiöön liittyen esimerkkinä on muun muassa

Hannuniemen (2003) tutkimus. Hannuniemen (2009, 237) mukaan Suomessa on vallinnut ajoittain kulttuuri ja asenne, joka suosii äitejä haastavissa yhteis- ja yksinhuoltajuustilanteissa. Tutkimuksessa isät olivat kokeneet sosiaaliviranomaisten asenteiden hyödyttävän äitien asemaa huoltoriitatilanteissa. Oletettujen vanhemmuuden roolien ei tulisi vaikuttaa sosiaaliviranomaisten päätöksentekoon tai ohjaukseen. Sosiaaliviranomaisten äitejä suosivat viittaukset näkyivät muun muassa seuraavissa lainauksissa:

[...]. *"Nykyaikainen sukupuoli- ja perherooleista vapaa ajattelu tulisi olla sosiaalityöntekijöiden työn kulmakiviä. Kouluttautuminen ja omien tietojen päivittäminen tärkeää. Sossujen henkilökohtaiset asenteet ja ajatukset saattavat vaikuttaa peruuttamattomasti perheiden ja lasten elämään."* (Vastaja nro. 13)

"Äitimyytti on edelleen vahva, tänäkään päivänä isää ei nähdä tasavertaisena huoltajana, vaan äiti on suorastaan ylijumala. Isälle ei haluta antaa edes mahdollisuutta toimia tasavertaisena vanhempänä lapsilleen. Jos äiti sanoo, että lapsien olisi parempi olla hänen kanssaan, tämä uskotaan mukisematta ja isän pitää vain hyväksyä asia. Jos isä ilmaisee eriävän mielipiteen, häntä pidetään hankalana ja yhteistyökyvyttömänä ihmisenä, joka ei näe lasten etua. Isän näkemyksiä ei kysellä, saatikka huomioida." (Vastaja nro. 23)

Vastauksissa näkyivät myös sosiaaliviranomaisten kyky tai kykenemättämyys toimia, niin sanottu "kädettömyys" huoltoriitatilanteissa, sekä epätietoisuus siitä, kenelle viranomaiselle huoltoriitojen selvittely kuuluu. Huoltoriitoihin liittyvät selvitykset ja se, kenelle ne kuuluvat ovat omiaan lisäämään asiakkaisissa epävarmuutta ja tunnetta siitä, etteivät he tule tuetuksi tai kuulluksi. Tähän liittyen myös Aaltonen (2015, 32) on tutkimuksessaan tehnyt samansuuntaisen johtopäätöksen: huoltoriitaan osallisilla ei ole läheskään aina selvää, kuka tai mikä viranomainen on toimivaltainen huoltoriitoihin liittyvissä asioissa. Huoltoriidalle onkin tyypillistä, että sitä käsitellään samanaikaisesti usean eri viranomaisen toimesta. Tätä johtopäätöstä vasten myös seuraava lainaus antaa samanlaista suuntaa:

"[...] Olen itse soittanut asioista sosiaalityöntekijöille useita kertoja sekä lähettänyt sähköpostia, joihin ei ole vastattu lainkaan. Puhelimitse he sanovat "asia on vanhempien välinen ja heidän kuuluu keskustella keskenään asiasta." (Vastaja nro. 77)

"Eivät ota kantaa oikein mihinkään ja ohjaavat muihin tahoihin ottamaan yhteyttä." (Vastaja nro. 44)

”Olen jättänyt soittopyynnön alueemme sosiaalihuoltoon, odottelen edelleen yhteydenottoa. Puolisoni pyysi myös apua sosiaalihuollosta, he pesivät tuolloin kätensä ja sanoivat asian kuuluvan lastenvalvojalle. Lastenvalvoja ohjeisti hakeutumaan perheneuvolan kautta sovitteluun, jossa lähes turhia käyntejä nyt useita. [...]”
(Vastaaja nro. 3)

Edellisiin lainauksiin liittyen myös Jevne (2017) on tutkinut vanhempien kokemuksia lastensuojelussa norjalaisessa palvelujärjestelmässä. Jevnen (emt. 223-224) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät arvioivat usein, että huoltoriitatilanteissa kokonaisvaltainen vastuu on jollakin toisella toimijalla kuin sosiaaliviranomaisella. Jevnen (emt. 227-233) näkemys tutkimuksen perusteella on myös se, että työntekijöiden suhtautuminen ammatillisiin valtuuksiin vaikuttaa siihen, kuinka he näkevät huoltoriitojen asettuvan lastensuojelullisiin palveluihin. Samaan liittyen myös Antikaisen (2007, 69-70) tutkimuksessa todetaan sosiaalityöntekijöiden omaavan riittävää teoreettista osaamista, jossa näkyy myös systeemiteoreettinen perhesysteemin tunteminen, mutta joka osaltaan hukkuu lapsen edun arvioimiseen. Arvioinnin, joka liittyy perheen psykologiseen kokonaistilanteeseen, nähtiin tapahtuvan helpommin ja luontevammin muun muassa perheneuvolassa, tuomioistuimessa tai lastenpsykiatrialla. Sosiaalityöntekijät vetosivat myös aika- ja resurssipulaan, joka oli esteenä riittävän kokonaisvaltaisen arvioinnin tekemiseen.

Muun muassa Taskinen (2001, 45–46) on nostanut teoksessaan esille kritiikin sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta kohtaan liittyen huoltoriitojen selvitysprosesseihin. Taskisen lisäksi myös Auvinen (2006) on kauttaaltaan väitöskirjassaan havainnut, että eri sosiaaliviranomaisten toteuttamissa selvityksissä on eroja, eivätkä ne pohjautu selkeisiin teorioihin. Auvinen (emt. 131-138, 189) toteaa, että selvitysten teoille ei ole olemassa selkeää ja yhteneväistä ohjeistusta eikä sosiaaliviranomaisilla ole riittävää koulutusta. Auvinen (emt.) peräänkuuluttaa ajatusta, onko sosiaalityöntekijöillä riittävää asiantuntijuutta, ja voisiko selvitystyöhön lisätä myös enemmän psykologista osaamista.

Vastauksissa näkyi myös sosiaaliviranomaisiin kohdistunutta kritiikkiä liittyen resurssipulaan sekä sitä kautta tehottomuuteen ratkaista ja tukea huoltoriidan eri osapuolia. Sosiaaliviranomaisten tuen ja työskentelyn koettiin olevan hidasta ja tehotonta. Tämän lisäksi työntekijöitä oli ollut hankala tavoittaa, sosiaaliviranomaisten kiire ja huonosti saatavilla olo tuli myös vastauksista esille. Osa vastaajista totesi myös, että este riittävän tuen saannille oli myös sosiaaliviranomaisten resurssien riittämättömyys sekä jatkuvasti vaihtuvat sosiaaliviranomaiset. Myös vastaajat totesivat saamaa; riittämättömät resurssit tai vaihtuvat työntekijät nousivat vastauksissa esille ja olivat tätä kautta esteenä riittävän tuen saannille. Seuraavat lainaukset viittaavat näihin haasteisiin:

"Varmaankin tehneet olemassa olevilla resursseillaan voitavansa. Tuki ei kuitenkaan ole ollut riittävä." (Vastaja nro. 20)

"Työskentely ollut hidasta, eikä asioita ole pidetty tärkeinä tai kiireellisinä vaikka on ollut syytä. Jatkuvasti vaihtuvat sosiaalihuollon työntekijät aiheuttaneet omat ongelmansa."(Vastaja nro. 11)

Huolimatta siitä, että uusien puolisoiden vastauksissa näkyi kritiikkiä sosiaaliviranomaisten suhtautumisessa huoltoriidan osapuoliin sekä tuen puutteellisuuteen, oli vastausten joukossa myös hyviä kokemuksia.

"Than ok, toistaiseksi ovat kuunnelleet meitäkin."(Vastaja nro. 63)

"Erittäin hyvänä. Ollut lastensuojelua, sovittelua ja rinnakkaisvanhemmuustyöskentelyä [...]. Olemme saaneet valtavan hyvää tukea omien toimintatapojen jatkamiseen lasten hyvinvointia ennen kaikkea ajatellen. Tilanne on mahdoton edelleen mutta saamme olla yhteyksissä perheneuvolaan jatkossakin jos (ja tod.näk. kun) tilanne vaatii." (Vastaja nro. 10)

Kaikenkaikkiaan on todettava, että uusien puolisoiden näkökulmasta tuki huoltoriitatilanteisiin sosiaaliviranomaisilta näyttää olleen melko vähäistä. Kritiikki kohdistuu sekä sosiaaliviranomaisten toimintaa, heidän suhtautumiseen, mutta myös sosiaalityön rakenteisiin. Vastajat eivät juurikaan nimenneet konkreettisia tukitoimia vaan vastauksissa välittyi nimenomaan niiden puuttuminen. Ajattelen, että vastauksissa näkyy juuri huoltoriitojen haastavuus ja sosiaaliviranomaisten kyky olla puolueeton, joka etsii ratkaisuja etenkin lasten edun kannalta. Tilannetta on tarkasteltava kaikkien osapuolien kannalta. Sosiaaliviranomaisen on toimittava yhteistyössä eri osapuolten kanssa ja pyrittävä tekemään selvitystyötä, jolla saataisiin mahdollisimman hyvä tilanne kaikkien huoltoriitaan osallisina olevien henkilöiden kannalta. Hyvät kokemukset näkyivät hyvin vähän vastauksissa. Tuki oli ollut muun muassa kuuntelua, mielipiteiden selvittelyä ja sovitteluun mukaan ottamista. Seuraavassa tuon esille, millaisia toiveita uudet puoliset esittivät vastausten kautta sosiaaliviranomaisille.

5.3.2 Kuinka huomioida uudet puoliset – toiveet sosiaaliviranomaisille

Uudet puoliset esittivät vastauksissaan toiveita liittyen sosiaaliviranomaisten toimintaa kohtaan. Yhteenvedosta voidaan nostaa esille keskeisimmät teemat, jotka toistuivat vastauksissa. Kaksi keskeisintä toivetta, jotka erottuivat selkeästi vastauksista, olivat uusien puolisoitten toive siitä, että myös heitä kuullaan ja heidän mielipiteitään huomioidaan. Tämän lisäksi selkeästi erottui ajatus, että koko uusperhe huomioidaan huoltoriitoihin liittyvissä prosesseissa. Lisäksi vastauksissa tuli toiveita sosiaaliviranomaisten tarjoamaan tukeen sekä toimintaan.

Uusilla puolisoilla oli vastausten perusteella selkeä toive saada osallistua ja tulla kuulluksi huoltoriitatilanteissa. Vastuksista tuli ilmi, että uusilla puolisoilla on uusperheen arjen kautta tietoa ja näkemystä siitä, kuinka arki toimii ja tämän lisäksi heillä on ikään kuin asema katsella tilannetta ulkopuolelta. Vastaajilla oli toive tuoda esille omaa näkemystä ja olla osallisena yhteisiin tapaamisiin. Vastaajat ilmaisivat uusperheen olevan kokonaisuus, joka tulee huomioida koko prosessin ajan ja tätä kautta näkivät, että on tärkeää ottaa mukaan kaikki uusperheen osapuolet. Myös tämä tukee systeemisen työtteen käyttöä ja sen periaatteiden noudattamista uusperheiden parissa työskenneltäessä. Uudet puoliset näkivät itsensä myös voimavarana sosiaaliviranomaisille. Seuraavat lainaukset kuvastavat vastaajien toiveita tulla kuulluksi ja nähdä uusien puolisoitten rooli merkittävänä:

"[...] Toivoisin, että bonusvanhempi otetaan myös mukaan keskusteluihin tasavertaisena huolehtivana aikuisena, koska hän on myös lapsen arkeen osallistuva aikuinen. [...]"
(Vastaaja nro. 39)

"(Uusia) puolisoja pitäisi kuulla osana kaikkea perheiden kuulemista. Me olemme sosiaalisia vanhempia perheessä ja meillä on iso rooli lasten arjessa. Siksi on hyvin erikoista, ettei meitä huomioida lapsen asioista keskusteltaessa juuri lainkaan." (Vastaaja nro. 81)

Myös toive siitä, että uusperhe nähtäisiin kokonaisvaltaisena perheenä, nousi selkeästi vastauksista esille. Kaikkien perheenjäsenten huomioiminen ja monimuotoisuus osana perhesysteemiä näkyy myös vastauksista. Hämäläinen (2009, 9) toteaa omassa tutkimuksessaan, että huoltoriita on tärkeää nähdä kokonaisuutena, johon vaikuttaa myös menneisyys ja nykyisyys. Huomion arvoista on, että pohditaan erilaisia lähestymistapoja ja huoltoriitaan liittyviä käsittelyjä, koko systeemi kokonaisvaltaisesti huomioiden.

Uuden puolison suhde lapseen voi olla merkittävä ja myös tätä kautta uusi puoliso on suuressa roolissa, kuten alla olevissa lainauksissa näkyy. Lainauksista kuvastuu hyvin koko uusperhesysteemin huomioiminen ja se, etteivät ei-biologiset

suhteet jäisi huoltoriitatilanteiden ulkopuolella. Parhaimmassa tapauksessa uusi puoliso voi olla myös lapselle kantava voima ja turvallinen aikuinen, jonka lapsi voi kokea olevan ikään kuin ulkopuolella vanhempien huoltoriitasta. Suhde lapseen voi olla ainutlaatuinen ja tärkeä. Vastaja nostivat esille myös uusperheen ja ydinperheen vertailun ja sen, kuinka uusperhe kohdataan edelleen erilailla kuin ydinperhe.

”Toivoisin myös, että meidät nähtäisiin ja kohdattaisiin perheenä. Me olemme perhe siinä missä ydinperhekin.” (Vastaja nro. 76)

”Toivoisin, että ymmärrettäisiin uusioperhe koko yksikkönä ja otetaan huomioon kaikki perheenjäsenet, myös ne ei-biologiset.” (Vastaja nro. 17)

”Toivoisin että jatkossa uusperheet otettaisiin paremmin huomioon ja meillä bonusvanhemmilla olisi mahdollisuus jakaa näkemyksiämme ja kokemuksiamme, sillä kuitenkin elämme rinta rinnan samaa elämää lasten ja heidän vanhempiansa kanssa. Myös toivoisin että bonusvanhemmat otettaisiin paremmin huomioon lasten osalta, moni bonusvanhempi luo voimakkaan elinikäisen läheisen ja rakastavan suhteen puolisonsa lapsen. Bonusvanhemmasta tulee lapselle lähes yhtä (tai jopa yhtä) tärkeä aikuinen kuin biologinen vanhempi/isovanhempi.” (Vastaja nro. 95)

Vastajat ehdottivat vastauksissaan myös konkreettisia ehdotuksia tuen muodoille, joista esille nousi koko uusperheen tukeminen ja käytännön ohjeistus. Vastauksissa toivottiin tukea sekä vanhemmille että aikuisille. Käytännön ohjeistus huoltoriitoihin sekä niihin liittyviin jatkoihin koettiin myös tärkeiksi. Lisäksi osissa vastauksissa otettiin kantaa sosiaaliviranomaisten aktiiviseen roolin liittyen huoltoriitoiden parissa toimimiseen ja niiden selvittelyyn. Huoltoriitoihin liittyvä epävarmuus ja jopa epätoivo välittyi vastauksissa. Sosiaaliviranomaisten aktiivisuutta peräänkuulutettiin ja heitä pyydettiin olemaan tukena selvitystyössä. Epätoivo ja avuttomuus tuli esille huoltoriitoiden luonteeseen liittyen, sillä ne ovat, kuten Vastaja nro. 30 kiteytti, järjettömiä ja hankalia tilanteita.

”Toivoisin, että työskentelyssä annettaisiin tukitoimia koko perheelle, bonusvanhemmat jää siitä ainakin oman kokemukseni mukaan ulkopuolelle. Toivoisin myös että työskentelyssä saisi enemmän ohjausta ja tietoa, mitä tapahtuu esimerkiksi seuraavaksi yms. koko perheelle.” (Vastaja nro. 91)

”Näillä tiedoilla ja kokemuksella mitä itselle on kertynyt, olisin toivonut monesti vahvempaa ja aktiivisempaa otetta asioiden hoitamisessa, tai ohjaamisessa ja tukemisessa.

Miten toimia näissä järjettömissä ja hankalissa tilanteissa? Mikä avuksi? Monet huoltoriitaan liittyneet tilanteet on aiheuttanut aivan järjettömän avuttomuuden tunteen "ei näin voi tapahtua, apua -kuka auttaa?". (Vastaaaja nro. 30)

Kääriäinen (2009, 13-14) tuo esille, etteivät oikea-aikainen apu ja avuntarve välttämättä kohtaa toisiaan. Kääriäisen (emt.) näkemyksen mukaan sosiaalityöltä toivotaan usein erityisesti kevyempiä tukitoimia sekä sovittelun mahdollisuutta, johon eroamassa olevia vanhempia velvoitettaisiin. Kääriäinen (emt.) toteaaakin että, vanhempien tukemiseksi on kehitettävä toimivampia velvoittavampia käytäntöjä ja selkeämpiä malleja myös viranomaisten taholta. Myös tätä kautta huoltoriitojen kärjistymisiä voitaisiin ehkäistä. Antikainen (2009, 215-218) puolestaan peräänkuuluttaa tutkimuksessaan sosiaaliviranomaisilta myös psykososiaalista osaamista sekä myös eroauttamiseen liittyvän palvelujärjestelmän sekä toimintapojen uudistamista sekä käytännön että juridiselta kannalta. Tutkimukseeni osallistuneet vastaajat näkivät sosiaaliviranomaisten työskentelyn kuitenkin tarpeellisena ja sen tukeen uskottiin ja heidät koettiin olevan se taho, josta tukea haettiin. Huoltoriitatilanteissa sosiaaliviranomaisen on tärkeää toimia yhteistyössä myös muiden tahojen kanssa, joihin nämä haastavat tilanteet myös liittyvät. Yhdessä luotu tuki on perheitä auttava ja osaltaan tilanteita selvittävä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni viimeiseen päälukuun teen lopullisia johtopäätöksiä sekä pohdintaa edellä esitetyistä tutkimustuloksista. Pyrin refleктоimaan tutkimuksen johtopäätöksiä ja soveltamaan niitä käytännöntyön läheisyys mielessäni. Johtopäätösten myötä ymmärrys uuden puolison roolista huoltoriitatilanteissa ja perhesysteemissä toivottavasti selkeytyy ja antaa myös ymmärrystä huoltoriitojen parissa työskenteleville sosiaaliviranomaisille. Tässä luvussa teen lisäksi pohdintaa tutkimuksen etenemisestä ja siitä, mitkä asiat onnistuivat ja mitkä olisivat vaatineet vielä mahdollista lisäselvitystä.

Jo pelkästään uusperheessä eläminen voi olla monille perheille haaste, mutta toisaalta myös suuri voimavara. Parhaimmassa tapauksessa tilanteesta voi saada valtavaa voimavaraa niin uudet aikuiset kuin lapsetkin. Uusperhe tulee nähdä tasavertaisessa asemassa ydinperheeseen nähden, sillä se on nykyään varsin yleinen perhemuoto. Pelkästään ydinperhettä ei voida nähdä ylivertaisena perhemuotona, sillä sen rinnalle on tullut mukaan myös erilaisia ydinperheestä poikkeavia muotoja. Huoltoriidat puolestaan tuovat uusperheen systeemiin omat lisämausteensa ja ne voivat olla, kuten tutkimustulokset osoittavat, repiviä ja paljon haastavia tilanteita aiheuttavia prosesseja huoltoriitojen kaikille osapuolille.

Malinen (2015, 82, 88) kuvaa mielestäni hyvin uusperheiden dynamiikkaa ja sen sijoittumista palveluverkostoihin. Hänen mukaansa uusperheen prosessit eivät etene perinteisen ydinperhemallin mukaisesti. Uusperheet ovat usein monimutkaisia systeemejä, joihin kuuluu useita eri ihmisiä, ja jotka ovat linkittyneenä toisiinsa osasysteemein (vrt. KUVIO 1.). Malisen (emt.) mukaan uusperheisiin liitetään usein myös ongelmakeskeinen ajattelutapa. Uusperheessä on ratkaisevaa sen toimivuuden kannalta myös samamielisyys ja ”me-henki” sekä vanhemmuus sekä toimiva parisuhde. Uusperheen vanhemmilla tulee olla taito ja tahto toimia rakentavasti tilanteissa, joihin liittyy mahdollisia konflikteja, jotka rakentuvat perhesysteemissä, johon kuuluvat perheen sekä biologiset, että ei-biologiset lapset sekä entiset puoliset.

Edelleen tutkimuksen tarkoituksena on ollut avata ja lisätä tietoa vähän tutkittuun uusperheen systeemiin ja huoltoriitoihin uuden puolison näkökulmasta. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut avata uusperheen systeemiä, jonka osana uusi puoliso on. Uusperheen puoliso on tutkimustulosten valossa keskeisessä roolissa perhesysteemissä, huolimatta siitä, että hänelle ei ole juridisia oikeuksia uusperheen toisen puolison lapsiin. Tutkimus avaa uusperheen moninaisuutta ja nostaa esille uusien puolisoitten, osaltaan vaikeakin roolia, kun kyseessä on entisten puolisoitten huoltajuuskiistat. Lisäksi tutkimus antaa tutkimustulosten avulla näkökulmia sosiaaliviranomaisille siitä, kuinka he voisivat huomioida uusperheen uudet puoliset työskennellessä ajoittain haastavissakin huoltajuuteen liittyvissä perhetilanteissa.

Uuden puolison rooli ei ole vain olla biovanhemman uusi puoliso, vaan se on paljon muutakin: hoivaaja, tuen antaja, kuuntelija tai arjen pyörittäjä. Ristiriitaisuus näkyy myös vastauksissa, jolloin uuden puolison rooliin kohdistuu toisaalta odotuksia ja velvollisuuksia, mutta myös kritiikkiä. Vaikka uusi puoliso kantaa oman vastuunsa ja roolinsa uusperheen arjesta, uuden puolison juridinen asema ei ole merkittävä suhteessa puolison lapsiin ja tämä aiheuttaa huoltoriitatilanteisiin osallistumiseen myös epävarmuutta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Asiaa olisi syytä miettiä myös sosiaalityön kannalta ja sitä, miksi uusien puolisojen kokemus tutkimustulosten kautta on, että heidän huomioiminen sosiaaliviranomaisten toimesta on pääosin heikkoa. Kyse on siis paljon laajamittaisemmasta ilmiöstä, johon myös uusilla puolisoilla on näkemystä. On lapsen etu, että hänen tilannettaan tarkastellaan kokonaisvaltaisesti systeemin ajattelu taustalla pitäen.

Tutkimukseni teorettinen viitekehys perustuu systeemitheorettiseen ajatteluun sekä siihen, miten koko perhesysteemi vaikuttaa uuden puolison rooliin liittyen uusperheissä tapahtuviin huoltoriitaihin. Uuden puolison ei voida ymmärtää olevan erillinen uusperheen arjesta, vaan hänet tulee nähdä kuuluvan osaksi perhesysteemiä. Tutkimustulosten kautta on selkeästi nähtävissä, että uusien puolisojen rooli on merkittävä eikä sitä tule sivuuttaa. Sosiaalityön näkökulmasta on tärkeä huomioida niitä kokonaisuuksia ja olosuhteita, missä lapset ja aikuiset elävät, ja kerätä arvokasta tietoa kaikilta systeemiin kuuluvilta.

Muun muassa Kilpeläinen (2009, 70) kuvaa systeemitheorian olevan ennen kaikkea malli, joka tarkastelee ihmistä ja ympäristöä kokonaisvaltaisena systeeminä. Ihmiset, jotka ovat osana systeemiä, ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa ihmisiin sekä ympäristöönsä nähden. Olen esittänyt tutkimuksessani systeemiä ajattelutapaa mukailen kuvion (KUVIO 1), jossa ovat kuvattuina pelkistetyksi huoltoriita, jossa osallisena on uusperhe; lapsi ja vanhemmat sekä uusi puoliso. Sosiaaliviranomaisten rooli systeemitheorian kautta on olla osa systeemiä, ja jonka on rooli tehdä selvitystyötä, antaa tukea sekä huomioida kaikki systeemissä mukana olevat. Sosiaaliviranomaiset toimivat ikään kuin linkkinä eri osapuolten välillä. Hackneyn systeemin työote tukee osaltaan myös systeemitheorian mukaanottamista sosiaaliviranomaisten työskennellessä uusperheiden parissa, huomioiden koko uusperhe ja sen eri osapuolet.

Oma asettamani hypoteesi osoittautui tutkimustulosten tulkinnan kautta oikeaksi. Yhteenvetona voidaan todeta, että keskeiset tutkimustulokset antavat viittauksia siitä, että uudet puoliset eivät koe tulevansa huomioituksi erovanhempien huoltoriitatilanteissa. Heidän roolinsa on epämääräinen eikä sosiaaliviranomaiset ota heidän näkemyksiään riittävästi huomioon. He ovat osana huoltajuustilanteita, mutta kokevat itsensä kuitenkin ulkopuoliseksi. Myös tutkimukseni nimeäminen viittaa tähän; uudet puoliset ovat merkittäväkin osa uusperhettä, mutta kuitenkin "ulkopuolinen sivustaseuraaja näköalapaikalla" ja tämä nousikin keskeiseksi

tutkimustulokseksi ja selkeimmin esille uuden puolison rooleja nimetessä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että uusilla puolisoilla on takanaan paljon merkittävää tietoa uusperheen perusarjesta. Se, että katsoo tilanteita hieman ulkopuolisin silmin, voi olla käänteentekevää haettaessa ratkaisua huoltajuusriitatilanteisiin.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut nostaa uusien puolisoitten ääntä esille vanhempien huoltoriitatilanteissa. Aihetta on tutkittu vähän ja uskalla väittää tämän tutkimuksen vastaavan osaltaan tähän havaittuun puutteeseen. Pohtiessani tutkimuksen merkitystä, toivon sen olleen merkityksellinen niille uusille puolisoille, jotka ovat tuoneet omaa ääntään esille vastaamalla kyselylomakkeeseen. Vastauksista huokui uusien puolisoitten turhautuminen ja voimattomuus huoltajuustilanteissa, mutta myös toisaalta toiveikkuus olla osa ja aktiivinen palanen uusperhettä, ja jolla on osaltaan myös toive vaikutusmahdollisuuksista. Uuden puolison rooli ei ole helppo ja vaatii tasapainoilua useamman perheen välillä. Toivon myös, että huolimatta haasteellisista tilanteista, tutkimus luo osaltaan toiveikkautta selviytyä ja selvittää asioita yhteisesti kaikkien hyvinvointi edellä.

Sosiaaliviranomaisille toivoisin avarakatseisuutta työskennellessä uusperheiden sekä huoltoriitatilanteiden parissa. Tutkimukseni kautta sosiaaliviranomaiset voivat saada välineitä sekä uusia näkökulmia tarkastellessaan omaa työskentelyään. Edellä esitetyt tutkimustulokset ovat omiaan saada rohkeutta tunnistaa uuden puolison roolin tärkeyttä sekä pohtia asiaa systeminen työote mielessä. Henkilökohtaisella tasolla koen saaneeni lisää ymmärrystä koko perhesysteemin huomioimiseen liittyen sekä erityisesti eri roolien ymmärtämiseen. Palvelujärjestelmämme tulee huomioida lapsen etua tarkastellessa, koko perhesysteemi sekä kaikki siinä olevat asianosaiset. Huoltoriitatilanteiden selvityksiin osallistuvat sosiaaliviranomaiset saattavat tuntea itsensä keinottomiksi, koska huoltoriidat vaativat monenlaista asiantuntijuutta. Erilaiset osaamistarpeet korostavat moniammatillisen työskentelyn tärkeyttä huoltoriitatapauksissa. Lisäksi sosiaaliviranomaisilta vaaditaan myös osaamista sekä lisäkouluttautumista toimia haastavissa huoltoriitatilanteissa. Jatkotutkimusaiheena olisikin mielenkiintoista tutkia myös sosiaaliviranomaisten näkemyksiä uusiin puolisoihin nähden. Oma mielenkiintoni kohdistui tutkimuksen edetessä myös niihin erilaisiin rooleihin, joita uusien puolisoitten vastauksista nuosivat esille.

Omaa tutkimusprosessia voisin kuvailla haastavaksi. Huomasin suhtautuvani kriittisesti omaa sosiaalityöntekijänä työskentelyä kohtaan, sillä tiedostin itsekini sivuuttaneeni osittain uudet puoliset huoltajuusriitatilanteisiin liittyvissä omassa asiakastapauksissani. Tämä tiedostaen pyrin kuitenkin säilyttämään tutkijana mahdollisimman neutraalin suhtautumisen ja pyrin tätä kautta objektiiviseen tutkimuksen tekoon. Olen esittänyt vastaukset siinä muodossa, kuin vastaajat ne ovat itse ilmaisseet. Mutta kuten esimerkiksi Aaltio ja Pusa (2020, 178) toteavat, on haastavaa ja mahdotontakin päästä täydelliseen objektiivisuuteen, sillä

tutkimuskohde ja tutkija ovat aina vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että tutkija tarkastelee ja reflektoi omaa subjektiivisuuttaan tutkimuksen teon eri vaiheissa. Jälkikäteen sanottuna olisin myös tehnyt suurempia rajauksia tutkimusaiheeseen liittyen. Aihe on ollut laaja ja olisi ollut oman työskentelyn helpottamiseksi selkeämpää keskittyä yhteen selkeään osaan tarkemmin. Nyt käsillä oleva tutkimus antaa kuitenkin laajan läpileikkauksen siitä, millaista on olla uusi puoliso uusperheen osana, jossa elementtinä on erovanhempien huoltajuusriitatilanteet.

Seuraavassa lainauksessa on erään vastaajan toive sosiaaliviranomaisen työskentelyä kohtaan. Siinä kiteytyy mielestäni hyvin tahto ja halu kertoa omia näkemyksiään yhtenä osana perhesysteemiä. Uusi puoliso nousee tätä kautta ikään kuin sosiaaliviranomaisten voimavaraksi selvitettäessä haastavia huoltoriitatilanteita eri perhemuotojen kanssa työskenneltäessä.

“Bonusvanhempana toivoisin että esim. tapaamisiin voisi olla tervetullut. Myös bonusvanhempaa olisi syytä kuunnella, usein hän on tullut jakamaan suuren osan ajastaan bonuslasten kanssa ja näin ollen näkee sekä kuulee paljon! Joskus myös käyttää bioja enemmän aikaa bonustensa kanssa. Sen lisäksi mahdollisesti huolehtii monesta muusta elämän tärkeästä asiasta. Näin ollen mielestäni kannattaisi antaa lämmin vastaanotto uusille puolisolle jolloin tilannetta pääsee tarkastelemaan lähemmin, minkälainen rooli uudella puolisollla on perheessä.”
(Vastaaja nro. 81)

LÄHTEET

- Aaltio, Iris. & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus.
- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanne (2019b) Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Työpaperi 33/2019. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%2033%20%20Systemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y Viitattu 29.9.2023.
- Aaltonen, Anna-Kaisa (2015) Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsinki: Kauppakamari.
- Aaltonen Anna-Kaisa (2009) Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki. Edita.
- Aaltonen, Jukka (2008) Systemisen perheterapiateorian asema perheterapiassa ja perheterapiatutkimuksessa. Perhetutkimuksen päivät 2008: Jyväskylän yliopisto: Saatavissa: <https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/perhetutkimus/koulutus/pt-paivat2008/aaltonen>. Viitattu 8.4.2023.
- Antikainen, Mari (2007) Sosiaalityöntekijän asiantuntijuus lapsen huolto- ja tapaamissopimuspalvelussa. Väitöskirja. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 148. Saatavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8877/urn_isbn_978-951-27-0518-4.pdf;sequence=1 Viitattu 6.5.2023.
- Atwell, Anthony, Moore, Ursula & Nowell, Carla (1982) The Role of Stepparents in Child Custody Disputes. Bulletin of the AAPL Vol. 10, No.3. Saatavissa <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=5ef967bd0bbface056e8535fa9c014ac2c2a7616> Viitattu 30.9.2023.
- Auvinen, Maija (2002) Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa; Litmala, Marjukka (toim.). 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki 2002.
- Auvinen, Maija (2006) Huoltoriidat tuomioistuimissa: sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Väitöskirja. Turun yliopisto. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1989) The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge. New York: Anchor Books.

- Broberg, Mari (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väitöskirja. Turun yliopisto, kasvatustieteenlaitos. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/820ca5c6-uusperheenvoimavarat-ja-lasten-hyvinvointi_broberg_2010.pdf Viitattu 16.8.2023 Viitattu 17.8.2023.
- Bronfenbrenner, Urie (1994). Ecological models of human development. International Encyclopedia of Education, Vol.3, 2nd, Ed. Oxford: Elsevier. Saatavissa: <http://titleiii-ptlproject.wikispaces.umb.edu/file/view/35bronfenbrenner94.pdf/455834098/35bronfenbrenner94.pdf> Viitattu 29.9.2023.
- Bronfenbrenner, Urie (1981a). Sosialisatiotutkimus. Espoo: Welin + Göös.
- Bronfenbrenner, Urie (1981b) The Ecology of human development: Experiment by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.
- Cashmore, Judith A. & Parkinson Patrick N. (2011) Reasons for Disputes in High Conflict Families. Journal of Family Studies 17 (3), 186–203. Saatavissa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2439050 Viitattu 17.8.2023
- Castrén, Anna-Maija (2012) Kahden maailman välissä: nuoret ja perheen sosiaalinen verkosto eron jälkeen. Teoksessa Aapola-Kari, S., Nivala, A. & Tonttila, T. (toim.) Nuorten tukeminen vanhempien erotessa – tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Helsinki: Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Castrén, Anna-Maija (2009a) Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus perheen sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa Kääriäinen A., Hämäläinen J & Pölkki, P. (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvoprojekti.
- Castrén, Anna-Maija (2009) Onko perhettä eron jälkeen? : eroperhe, etäperhe, uusperhe. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Castrén, Anna-Maija (2009b) Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.): Vieras perheessä. Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Coleman, Marilyn. & Ganong Lawrence (1990) Remarriage and Stepfamily Research in the 1980s: Increased Interest in an Old Family Form. Journal of Marriage and the Family 52 (4).
- Coleman, Marilyn & Ganong Lawrence (1997) Stepfamilies from Stepfamilies Perspective. Teoksessa I. Lewin & M. B. Sussman (Eds.), Stepfamilies: History, Research, and Policy. New York: The Haworth Press.

- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Fine, Mark. A. (1995) The Clarity and Content of the Stepparent Role: A Review of the Literature. *Journal of Divorce & Remarriage*, 24 (1).
- Fine, Mark. A. (1994) Social policy pertaining to stepfamilies: Should stepparents and stepchildren have the option of establishing a legal relationship. Teoksessa A. Booth & J. Dunn (toim.) *Stepfamilies, Who benefits? Who does not?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2021) Sosiaalityö oikeuden yhteistyökumppanina huoltoriidoissa: Tuomareiden näkökulma olosuhdeselvitystyöhön. *Yhteiskuntapolitiikka* 86:1.
- Friedemann, Mary-Luise & Mouch, Judith & Racey, Teri (2002) Nursing the spirit The Framework of systematic organization. *Journal of advanced nursing*. Volume 39, issue 4.
- Friendsman, Marilyn & Bowden, Vicky & Jones, Elaine (2003) *Family nursing research, theory and practice*. Prentice hall. Upper saddle river.
- Ganong, Lawrence & Coleman, Marilyn (2004) *Stepfamily Relationships: Development, Dynamics, and Interventions*. New York: Plenum Publishers.
- Gottberg, Eva (1997) *Perhesuhteet ja lainsäädäntö*. Turun yliopiston oikeustieteen julkaisuja. Yksityisoikeuden julkaisusarja A:91.
- Hannuniemi, Anja (2009) *Vanhemmasta vieraannuttaminen vaarantaa vakavasti lapsen kehityksen*. Teoksessa Jousmäki, Ari & Kosonen, Liisa (2009): *Syytettynä isä*. Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2013) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Helkama, Klaus, Myllyniemi Rauni, Liebkind Karmela, Ruusuvuori Johanna, Lönnqvist Jan-Erik, Hankonen Nelli, Mähönen Tuuli Anna, Jasinskaja-Lahti Inga & Lipponen Jukka (2015) *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita Publishing Oy. Digitaalinen painos. Saatavilla: <http://library.ellibs.com/login/?library=10078&book=978-951-37-6625-2> Viitattu 21.8.2023.
- Hokkanen, Tiina (2005) *Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Hydén, Margareta (2001) *For the child's sake: parents and social workers discuss conflict-filled parental relations after divorce: Child and Family Social Work* 6.

- Hyppänen, Heidi (2013) Narratiivinen tutkimus – vanhempien kokemuksia huoltoriidasta. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalityön e-osaamisen maisterikoulutus. Saatavissa: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61483/Hypp%c3%a4nen.Heidi.pdf?sequence=2&isAllowed=y> Viitattu 13.2.2023.
- Huitula, Eeva (2018) Sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä olosuhdeselvitysten tekemisestä. Pro gradu-tutkielma. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/58169/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201805282839.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 13.2.2023.
- Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Juva: PS-kustannus.
- Hämäläinen, Juha (2011) Kalliit erot: Selvitys huoltoriitojen kustannuksista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Hämäläinen, Juha (2009) Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteena. Teoksessa Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo (toim.): Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Julkaisija; Lastensuojelun Keskusliitto/ Neuvo-Projekti. Helsinki.
- Immonen, Niina (2021) Huoltoriidan ratkaisu tuomioistumessa – tavoitteena lapsen edunmukainen päätös. Teoksessa Vaitomaa, J., Muukkonen, T. Rautio, S. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Inkilä, Jaana & Paavilainen, Eija (2013) Etä-isien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä huoltoriidassa. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti, 50(2). Saatavissa: <https://journal.fi/sla/article/view/9335> Viitattu 22.8.2023.
- Jaakkola, Risto & Sännti, Riitta (2000) Uusperheiden lapset ja vanhemmat. Perheiden rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 174. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- Jalava, Janne & Kangas, Risto (2013): Niklas Luhmannin systeemiteoria ja tieteellinen ajattelu, teoksessa Yhteiskunnan järjestelmät – Niklas Luhmannin tieteellinen ajattelu, Janne Jalava (toim.). Helsinki: Gaudeamus OY.
- Jevne, Kari Sjøhelle (2017) Negotiating Client Positions: Parents with Custodial Disagreement Talking about Their Experiences with Child Welfare Workers. Nordic Social Work Research 7 (3) Saatavissa: <https://www.researchgate.net/> Viitattu 23.8.2023.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020) Johdanto. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa: A. Puusa & P. Juuti. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus 9-19.

- Kaivosoja, Matti. & Auvinen, Maija (2003) Raportti viranomaisyhteistyöstä lasten huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä kiistatilanteissa. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita (2). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73373/TRM200302.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 16.8.2023.
- Kankainen, Leila (2000) Sosiaalityöntekijä huoltoriidoissa. *Oikeus* 29 (3), 391–396.
- Kilpeläinen, Arja (2009) Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä. Teoksessa Mäntysaari Jouko & Pohjola Anneli & Pösö Tarja (toim.): *Sosiaalityö ja teoria*. PS-kustannus. WS Bookwell Oy. Juva, 67–84.
- Kuronen, Marjo (2003) Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Krippendorff, Klaus (2013) *Content Analysis- An Introduction to its Methodology*. Third Edition. Sage Publications.
- Kääriäinen, Aino (2008) *Ero haastaa vanhemmuuden*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvoprojekti.
- Laine, Kaarina (2005) *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. 1. painos. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Malinen, Vuokko (2015) *Uusipari, uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen*. Saatavissa: https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/15484/urn_isbn_978-952-61-1849-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 4.9.2023.
- Malinen, Vuokko & Larkela, Pekka (2011) *Parisuhde –uusperheen ydin*. Väestöliitto. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.
- Mattila-Aalto Minna, Bergman-Pyykkönen Marina, Haavisto Vaula & Karvinen-Niinikoski Synnöve (2012) *Konfliktiteoreettinen näkökulma eroihin ja palveluiden kehittämiseen*. Teoksessa Juha Hämäläinen, Aino Kääriäinen & Pirjo Pölkki (toim.) *Challenges of Divorce, Interventions and Children*. Eron haasteet, väliintulot ja lapset. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Murtorinne-Lahtinen, Minna (2011) *Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä*. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 427. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37087/9789513945282.pdf?seq%20uen-ce=1&isAllowed=y> Viitattu 17.8.2023

- Muukkonen, Tiina. & Vaitomaa, Johanna (2021) Johdanto vaativaan erotyöhön ja Turvassa-hankkeen kehittämistyöhön. Teoksessa Vaitomaa, J., Muukkonen, T. Rautio, S. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto. Saatavilla https://issuu.com/ensijaturvakotienliitto/docs/digi_etl_vaativa_eroty_o_2021_sivuttain Viitattu 16.8.2023
- Nielsen, Linda (2017) Re-examining the Research on Parental Conflict, Coparenting and Custody Arrangements. *Psychology, Public and Law* 23 (2), 221–231. Saatavilla: https://www.figlipersempre.com/res/site39917/res706751_conflicto-2017-Nielsen-Parental-Conflict.pdf Viitattu 16.8.2023
- Nielsen, Linda (1999). Stepmothers: Why so Much Stress? A Review of the Research. *Journal of Divorce & Remarriage*, 30 (1/2).
- Nikupeteri, Anna & Laitinen, Merja (2021) Vaativat ero- ja huoltoriidat yksityisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Vaitomaa, J., Muukkonen, T. Rautio, S. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Pösö, Tarja (2010) Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalista rajasta. Tampereen yliopisto. Saatavilla: <https://journal.fi/janus/article/view/50583/15324> Viitattu 22.8.2023.
- Raittila, Kaisa & Sutinen, Päivi (2008) Huonetta vai sukua. Elämää uusperheessä. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Rautio, Susanna, Vaitomaa, Johanna. & Korpipää, Heli (2021) Vaativat ero- ja huoltoriidat eri hallinnonalojen tilastoissa ja työkäytännöissä. Ensi- ja turvakotien liitto. Saatavilla: <https://ensijaturvakotienliitto.fi/ensija-turvakotien-liiton-suositukset-vaativien-ero-ja-huoltoriitojen-tyokaytantojenkehittamiseksi/> Viitattu 16.8.2023
- Rosenberg, Marika & Törmänen, Tarja (2019) Uusperheen käsikirja. Helsinki: Otava
- Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. 2010. Tampere: Vastapaino. 9-36.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo (2010) Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Saarnio, Tuula., Puonti, Annamajja, & Hujala, Anne (toim.) (2005) Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki.
- Suomen Uusperheiden Liitto ry (Supli) (2023) Saatavissa: <https://supli.fi/aiti-ja-isapuolet-lainsaadannossa/> Viitattu 29.3.2023.

- Sutinen, Päivi (2005) Vanhempana ja aikuisena uusperheessä. Väitöskirja. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia; 203. Helsinki, Helsingin yliopisto.
- Sulkunen, Pekka (1987) Johdatus sosiologiaan. Juva. Werner Söderström osakeyhtiö.
- Taskinen, Sirpa (2001) Lapsen etu erotilanteissa: opas sosiaalitoimelle. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus
- Teater, Barbra (2010) An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods. Berkshire: Open University Press.
- Thomas, Nigel (2002) Children, Family and the State: Decisions-making and Child. Bristol: Policy Press.
- Tilastokeskus (2023) Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/uusperhe.html>
Viitattu 7.4.2023.
- Tilastokeskus (2023) Saatavissa:
<https://www.stat.fi/julkaisu/cku2jk59k8sbo0c58x6z45mhx> Viitattu: 17.2.2023.
- Tolonen, Hannele & Linnanmäki, Kirsikka (2020) Uudistunut lapsenhuoltolaki. Alma Talent.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2012) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Tuomiranta, Mirja (2002) Lääkärijohtaja – lääkäri vai johtaja? Tutkimus lääkärijohtajan roolijännitteistä ja johtamisroolin omaksumisesta erikoissairaanhoidossa. Väitöskirja. Tampere. Tampereen yliopisto. Saatavilla:
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67180/951-44-5291-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 22.8.2023.
- Valkama, Elisa & Lasola Marjukka (2008) Lasten huoltoriidat hovi-oikeuksissa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 234. Saatavilla:
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c6e476ef-4026-492b-bf95-f9279e23f418/content> Viitattu 16.8.2023.
- Wilson, Jonathan (2009) Mary Follet ja yhteisöllisyys (suom. Petri Auvinen). Teoksessa Heikkilä Jukka-Pekka, Hyyppä Harri & Puutio Risto (toim.): Yhteisön lumo. Systemisiä kytkeytymisiä. Rannikon Laatupaino Oy. Vihanti.
- White, James & Klein, David (2002) Family Theories. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Yliruka, Laura, Vartio, Riita, Pasanen, Kaisa & Petrelius, Päivi (2018) Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä. Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus 16/2018.

Saatavilla:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 16.8.2023

Lakiviitteet:

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Hallintolaki (6.6.2003/434).

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731).

LIITTEET

LIITE 1

Saatekirje kyselylomakkeeseen:

Hei sinä, joka elät uusperheessä, jossa puolisolasi on ollut tai on meneillään huoltoriita!

Kertoisitko kokemuksistasi ja osallistuisit tutkimukseeni?

Opiskelen Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa sosiaalityötä ja teen Pro gradu -tutkielmaani aiheesta **”Erovanhempien huoltoriidat uusien puolisoitten näkökulmasta”**

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää...

- uuden puolison näkemyksiä ja kokemuksia erovanhempien huoltoriidoista
- uuden puolison roolia ja vaikutusmahdollisuuksia erovanhempien huoltoriidoissa
- miten sosiaalipalveluissa työskentelevät huomioivat uudet puoliset huoltoriidoissa
- kuinka koko uusperhe huomioidaan sekä auttaa tunnistamaan kehittämisen tarpeita sekä ymmärtämään uuden puolison roolia paremmin.

Kerään tutkimusaineistoni sähköisenä kyselytutkimuksena. Kyselyn aluksi on muutama taustatietoja kartoittava kysymys ja sen jälkeen viisi (5) avointa kysymystä. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 15 minuuttia. Tutkimusaineistoa käsitellään täysin anonyymisti ja aineistoa käytetään vain Pro gradu -tutkielmaa varten. Tutkimuksessa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, mutta toivon sinun vastaavan, sillä jokainen vastaus on tärkeä tutkimuksen onnistumisen kannalta. Kyselyyn vastaamiseen on aikaa kolme viikkoa. Pyydän sinua vastaamaan kyselyyn **19.6.2023 mennessä**.

Tässä linkki sähköiseen kyselyyn: **Linkki XXX**

<https://link.webpolsurveys.com/S/B8C62338EC1ACFFB>

Pro gradun ohjaajana toimii: YTT, yliopistonlehtori Laura Tiitinen, Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, sähköposti XXX puh. XXX

Suuret kiitokset osallistumisestasi!

Annan mielelläni lisätietoja lomakkeesta ja tutkimuksestani!

Ystävällisin terveisin,

Minna Peltoniemi

puh. XXX

sähköposti XXX

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

LIITE 2

Kyselylomake

1. Sukupuoleni

- Mies
- Nainen
- Muu
- En halua vastata

2. Olen elänyt uusperheessä

- Alle vuoden
- 1-5 vuotta
- 5-10 vuotta
- 10 vuotta tai enemmän

3. Uusperheeseeni kuuluu

- 2-3 perheenjäsentä
- 4-5 perheenjäsentä
- 6-7 perheenjäsentä
- Yli 7 jäsentä

Seuraavat avoimet kysymykset liittyvät sinun kokemuksiin puoliso
huoltoriidasta. Vastaa seuraaviin kysymyksiin omin sanoin ja oman
kokemuksesi kautta.

4. Millaisena olet kokenut puolisosasi huoltoriidan?

---

5. Millaisia tilanteita huoltoriitaan on liittynyt?

---

6. Mikä on ollut oma roolisi puolisosasi huoltoriidassa?

---

7. Millaisena olet kokenut sosiaalihuollon työntekijöiden työskentelyn huoltoriitatilanteissa?

---

8. Miten sinut on huomioitu tässä työskentelyssä? Miten toivoisit työskentelyn tapahtuvan?
